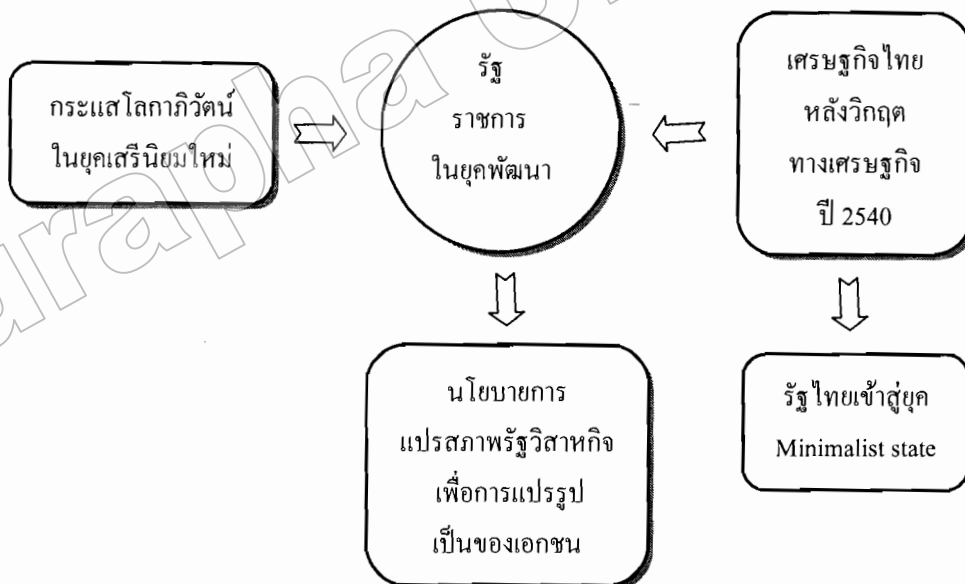

บทที่ 5

บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทย

หลังวิกฤตเศรษฐกิจภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ของลัทธิเสรีนิยมใหม่

หลังจากเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 เราพบว่าบทบาทการประกอบธุรกิจของรัฐไทยได้ปรับเปลี่ยนบทบาทไปเป็นการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจเพื่อนำไปสู่การแปรรูปเป็นของเอกชน โดยมีปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศและภายนอกประเทศเป็นปัจจัยกำกับบทบาทได้แก่ระบบเศรษฐกิจไทยหลังวิกฤตทางเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ที่ทำให้รัฐไทยก้าวเข้าสู่ยุครัฐที่มีบทบาทจำกัด และกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคเสรีนิยมใหม่ในขณะที่ปัจจัยตัวกลางยังคงเป็นรัฐราชการในยุคพัฒนาที่นำโดยกลุ่มเทคโนโลยี เนื่องจากเป็นการปรับตัวเพื่อรักษาบทบาทการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไว้ ความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงโครงสร้างดังกล่าวนี้ได้แสดงไว้ในภาพประกอบที่ 7 ดังนี้

ภาพที่ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจภายในและภายนอกประเทศ และการปรับเปลี่ยนบทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจภายใต้ลัทธิเสรีนิยมใหม่ในกระแสโลกาภิวัตน์

จากภาพประกอบที่ 7 แสดงให้เห็นว่ากระแสโลกาภิวัตน์ในยุคเสรีนิยมใหม่มีบทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจโดยผ่านบทบาทรัฐไทยในการกำหนดนโยบาย การแปรสภาพรัฐวิสาหกิจ กระแสโลกาภิวัตน์มีบทบาทต่อเศรษฐกิจไทยโดยคลี่คลายมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กล่าวคือกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคเสรีนิยมใหม่เป็นพัฒนาการจากแนวคิดเสรีนิยมที่รัฐไทยรับเข้ามาโดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ระหว่างปี พ.ศ. 2531-2534 จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะประเทศในกลุ่มอินโดจีน เช่น การประสานงานให้มีการเจรจาความร่วมมือระหว่าง 4 ฝ่าย เพื่อยุติการสู้รบและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งรัฐบาลประเทศกัมพูชา เป็นต้น นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่รัฐจกกันอย่างแพร่หลายคือ นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า (Change the battlefield to the field of trade policy)

ผลของนโยบายดังกล่าวนี้ทำให้เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างต่อเนื่องคือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 10 ต่อปี ตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2530 จนถึงปี พ.ศ. 2538 จนกลายเป็นสภาวะการฉวยตัวอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและเป็นสาเหตุในการเกิดภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ของไทยในเวลาต่อมา (สุวินัย ภรณวลัย, 2541, หน้า 76)

ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้นเป็นผลที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวคือการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ในช่วงปี ค.ศ. 1985-1991 (พ.ศ. 2528-2534) เป็นช่วงเวลาที่สหภาพโซเวียตได้เดินหน้าปฏิรูประบบเศรษฐกิจและการเมืองอย่างจริงจัง ในการปฏิรูปดังกล่าวได้เน้นไปที่การเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยและการเพิ่มสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและที่สำคัญก็คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเป็นเจ้าของธุรกิจส่วนบุคคลได้ ซึ่งทำให้ประชาชนในสหภาพโซเวียตรู้และเข้าใจถึงเสรีภาพในการดำรงชีวิตมากขึ้นจนเกิดการเรียกร้องอิสรภาพในการปกครองจากสาธารณรัฐต่าง ๆ ที่เป็นชนกลุ่มน้อยในสหภาพโซเวียตจนทำให้เกิดการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในที่สุด

การล่มสลายของสหภาพโซเวียตดังกล่าวทำให้การต่อสู้ของระบบเศรษฐกิจโลกแบบสองค่าย คือค่ายทุนนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำและค่ายคอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำเหลือเพียงระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำเพียงค่ายเดียว ทำให้สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในการจัดระเบียบโลกใหม่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) ตามฉันทมติวอชิงตัน (Washington Consensus)

อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ตามฉันทมติวอชิงตันเสนอให้ยกเลิกบทบาทในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจของรัฐในรูปการควบคุม การออกกฎระเบียบ และการอุดหนุนโดยเสนอหลักการที่มีสาระสำคัญที่เรียกว่า Four-tions ประกอบด้วย Liberalization หมายถึงการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ

Stabilization หมายถึงการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ Privatization หมายถึงการแปรรูปไปสู่ภาคเอกชน และ Deregulation หมายถึงการลดกฎระเบียบและการกำกับ ซึ่งหลักการของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ดังกล่าวนี้มีเป้าหมายสำคัญคือการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาการเมืองแนวเสรีประชาธิปไตย (ริงสรรค์ ณะพรพันธุ์, 2545, หน้า 17)

กระแสโลกาภิวัตน์ของลัทธิเสรีนิยมใหม่จึงเป็นอุดมการณ์ของระบบทุนนิยมโลก ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจโลกที่ทำให้ทุนต่างชาติเคลื่อนไหวอย่างไร้พรมแดน รวมทั้งการพยายามผลักดันแนวคิดเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democracy) ให้เป็นกติกาทางการเมืองระหว่างประเทศ และกระแสโลกาภิวัตน์ของลัทธิเสรีนิยมใหม่ได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทยในช่วงที่ทุนข้ามชาติได้เข้ามามีบทบาทในโครงสร้างทุนหลักของเศรษฐกิจไทย ช่วงปี พ.ศ. 2534-2536 ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่กลุ่มเทคโนโลยีได้สนับสนุนข้อเสนอของธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศในการให้ไทยเปิดเสรีทางการเงิน พร้อม ๆ กับการตอบรับจากนักธุรกิจการเงินเป็นอย่างดี ทำให้มีเงินลงทุนระหว่างประเทศไหลเวียนเข้าออกได้อย่างเสรี

ปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศได้แก่ระบบเศรษฐกิจไทยหลังวิกฤตทางเศรษฐกิจปี 2540 ที่ทำให้รัฐไทยปรับเข้าสู่รัฐที่มีบทบาทจำกัด (Minimalist State) อย่างแท้จริงเนื่องจากรัฐไทยถูกจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจจากองค์กรเหนือรัฐได้แก่กองทุนการเงินระหว่างประเทศซึ่งรัฐไทยขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศและต้องยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขและข้อกำหนดของกองทุนการเงินระหว่างประเทศและการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่รัฐไทยต้องปฏิบัติตาม

ในช่วงต้นนั้น โครงสร้างเศรษฐกิจของรัฐไทยมีลักษณะแบบทุนนิยมพอเพียง (Sufficiency Capitalism) ภายใต้นโยบายเศรษฐกิจพอเพียง การก่อรูปของทุนนิยมพอเพียงเป็นการตอบโต้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ที่พัฒนามาพร้อมกับการเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนี้

เมื่อเมื่อธนาคารแห่งประเทศไทยได้ยกเลิกเพดานดอกเบี้ยเงินกู้และผ่อนคลายการควบคุมการปริวรรตเงินตรา ในช่วงปี พ.ศ. 2533-2535 และยังคงผูกติดค่าเงินบาทอยู่กับเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐ ๑ ในอัตรา 25.00 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เงินทุนไหลเข้าออกในระบบเศรษฐกิจไทยได้โดยปราศจากความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยน ต่อมาธนาคารแห่งประเทศไทยได้อนุมัติให้ธนาคารพาณิชย์ของไทยและต่างประเทศประกอบธุรกรรมวิเทศธนกิจ ในปี พ.ศ. 2536 นับได้ว่าเป็นมาตรการในการเปิดเสรีทางการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทยอย่างเป็นทางการ

ในการเปิดเสรีทางการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทยในครั้งนี้ทำให้มีนักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนร่วมกับทุนเอกชนในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เช่น ทุนญี่ปุ่นและทุนฮ่องกง เป็นต้น นอกจากนี้ผลจากการอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ประกอบธุรกรรมวิเทศธนกิจยังทำให้

ผู้ประกอบการด้านอสังหาริมทรัพย์ไทยมีแหล่งเงินทุนใหม่ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าในประเทศ ดังนั้นจะพบว่าหลังจากได้มีการเปิดเสรีทางการเงินในปี พ.ศ. 2536 แล้วปรากฏว่ามีการเคลื่อนย้ายเงินทุนปริมาณมากถึง 517.69 พันล้านบาท ในปี พ.ศ. 2538 และอัตราร้อยละ 90 ของเงินทุนดังกล่าว เป็นการนำเข้าของภาคเอกชน การเคลื่อนย้ายของเงินทุนดังกล่าวทำให้แหล่งเงินทุนด้านอสังหาริมทรัพย์มีปริมาณมากจนทำให้สินค้าตกอยู่ในภาวะล้นตลาดและเป็นการกระตุ้นให้เศรษฐกิจฟองสบู่ขยายตัวมากขึ้น (สุวินัย ภรณวลัย, 2541, หน้า 77-79)

ผลจากการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ที่มีปริมาณมากทำให้อสังหาริมทรัพย์กลายเป็นสินค้าล้นตลาด เช่น ที่ดิน อาคารชุด อาคารพาณิชย์ หมู่บ้าน และทาวเฮ้าส์ เป็นต้น ทำให้เกิดหนี้สินในภาคอสังหาริมทรัพย์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และหนี้สินดังกล่าวนี้พบว่าส่วนหนึ่งเป็นหนี้สินที่เกิดจากการซื้อที่ดินไว้เพื่อผลกำไร โดยไม่สามารถสร้างมูลค่าใด ๆ เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ และกลายเป็นหนี้เสียในเวลาต่อมา

ต่อมาเมื่อประเทศไทยประสบกับปัญหาหนี้สิน ปัญหาคูณการล้มและคฤหาญซึ่งเดินสะพัดที่ขาดดุลงบประมาณต่อเนื่อง ประกอบกับภาวะชะงักงันของการส่งออก ในปี พ.ศ. 2539 เนื่องจากเงินบาทมีค่าแข็งขึ้นตามสกุลเงินดอลลาร์สหรัฐ ฯ และทำให้ประเทศไทยสูญเสียความสามารถการแข่งขันในการส่งออก รวมทั้งการเกิดภาวะเงินบาทขาดความน่าเชื่อถือในตลาดโลก เนื่องจากเกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างต่อเนื่อง ภาวะการแข็งค่าของเงินบาทส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติและนำไปสู่การไหลออกของเงินทุนอย่างรวดเร็ว ธนาคารแห่งประเทศไทย ต้องนำเงินทุนสำรองระหว่างประเทศออกมาซื้อเงินบาทตลอดเวลาเพื่อรักษาความต้องการเงินบาทในตลาดไม่ให้หมดไป เมื่อปริมาณเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยใช้รักษาความต้องการเงินบาทหมดลง จึงถูกโจมตีค่าเงินอย่างหนัก เมื่อทุนสำรองของประเทศหมดลงในปลายเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2540 ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงประกาศใช้อัตราแลกเปลี่ยนระบบลอยตัวให้ค่าเงินบาทเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระตามกลไกการตลาดระดับโลกทำให้ค่าเงินบาทอ่อนลงไปอยู่ที่อัตราแลกเปลี่ยน 29.00 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ ฯ และอ่อนลงไปที่อัตราแลกเปลี่ยน 57.00 บาท ต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ ฯ ในอีกหกเดือนต่อมา ความผันผวนของค่าเงินดังกล่าวนี้ส่งผลให้ผู้ประกอบการธุรกิจปรับตัวไม่ทันทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจแบบฟองสบู่แตก

ภาวะฟองสบู่แตกได้นำมาสู่ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ดังนั้นเพื่อตอบโต้ปัญหาวิกฤตไม่ให้ลุกลามไปทั้งระบบ รัฐไทยจึงได้ปรับระบบทุนนิยมของไทยไปสู่ระบบทุนนิยมพอเพียง โดยการนำเสนอนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง การก่อรูปของทุนนิยมพอเพียงหลังวิกฤตเศรษฐกิจมีการพัฒนาคลี่คลายในเชิงโครงสร้าง

การพัฒนาประเทศไทยมีความขัดแย้งเกิดขึ้นตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เป็นต้นมา ความขัดแย้งดังกล่าวแบ่งเป็น 2 แนวทาง คือการพัฒนากระแสหลักตามแนวทางทุนนิยมและการพัฒนากระแสรองคือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในยุคแรกได้แก่แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนหรือเอ็นจีโอที่เสนอแนวทางดังกล่าวในช่วงปี พ.ศ. 2520-2529 นักพัฒนาชุมชนที่ทำงานกับชุมชนถือว่าการจะพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองได้นั้นจะต้องเข้าใจวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้นการทำงานกับชุมชนจึงต้องศึกษาและเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชนให้ถ่องแท้

เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้นในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2540 ได้สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม แต่ในอีกด้านหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของระบบการผลิตของชุมชนในฐานะที่เป็นระบบการพึ่งตนเองที่สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้มีผู้หันมาสนใจแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น วัฒนธรรมชุมชนจึงได้รับการขยายความคิดโดยการพัฒนาที่ฐานรากจากแนวคิดของพุทธศาสนา แนวคิดในเรื่องธุรกิจชุมชนที่เน้นการทำเพื่อใช้เองและทำเพื่อขายควบคู่กันไป ในที่สุดวัฒนธรรมชุมชนถูกยกระดับไปสู่วัฒนธรรมแห่งชาติที่ถือวัฒนธรรมชุมชนเป็นแกนนำในการพัฒนา ดังนั้นในการพัฒนาจะต้องสร้างและฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยขึ้นเพื่อไม่ให้ถูกครอบงำจากวัฒนธรรมอื่น ๆ หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 สังคมไทยเริ่มเกิดความสงสัยในความถูกต้องของแนวทางทุนนิยมและให้ความสนใจแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง รัฐบาลจึงได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชนบทและเรียกแนวทางการพัฒนานี้ว่าเศรษฐกิจชุมชน

แนวทางเศรษฐกิจชุมชนปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่มุ่งส่งเสริมครอบครัวและชุมชนให้เป็นสถาบันหลักของการพัฒนาและมุ่งเน้นให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา รวมถึงการให้ความสำคัญในการพัฒนาที่สร้างความสมดุลทั้งด้านปัจเจกชนด้านสังคมด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนามนุษย์เป็นศูนย์กลางเป็นการพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาควบคู่กับการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมและเสริมสร้างศักยภาพของท้องถิ่น ชนบทให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะพึ่งตนเองและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แนวทางเศรษฐกิจชุมชนจึงมุ่งแก้ไขปัญหาคความยากจน การฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้พ้นจากวิกฤตควบคู่ไปกับการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งและสร้างระบบการบริหารจัดการภายในที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกกระดับ (สกฤติ อีสริยานนท์, 2549, หน้า 51-52)

การกำหนดแนวทางเศรษฐกิจชุมชนเกิดขึ้นโดยกระทรวงมหาดไทยที่ได้รื้อฟื้นกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการ

กำหนดนโยบายแก้ไขภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในภูมิภาคและชนบทด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้ข้อสรุปเป็นยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ และ 9 มาตรการ โดยสนับสนุนองค์กรประชาชนและกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ผนึกกำลังในลักษณะพหุภาคี ประกอบด้วยภาคราชการ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรปกครองท้องถิ่นทุกระดับ มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเศรษฐกิจชนบท โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2542, หน้า 6-7)

กลยุทธ์ที่ 1 ยึดครอบครัวและชุมชนเป็นหลักตามแนวพระราชดำริโดยเริ่มที่ชุมชน ในชนบทหรือภาคเกษตรกรรม

กลยุทธ์ที่ 2 ยึดการรวมกลุ่มของประชาชน โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

กลยุทธ์ที่ 3 ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายขององค์กรชุมชน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิด เครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้น

กลยุทธ์ที่ 4 ยึดการส่งเสริมระบบตลาดของชุมชน โดยจัดให้มีตลาดนัดชุมชนหรือลานค้า ชุมชนในทุกอำเภอ

กลยุทธ์ที่ 5 ยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบคิดเองทำเอง จัดให้มีการประชุม ประชาคมเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนระดับอำเภอในทุกอำเภอ

สร้างมาตรการในการดำเนินเศรษฐกิจชุมชน 9 มาตรการ ได้แก่

มาตรการที่ 1 การดำเนินงานการเกษตรผสมผสานและการเกษตรยั่งยืน

มาตรการที่ 2 การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

มาตรการที่ 3 การสนับสนุนระดมทุนจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็น เงินทุนหมุนเวียนและพัฒนาไปสู่องค์กรทางการเงินชุมชนในที่สุด

มาตรการที่ 4 การพัฒนากลุ่มอาชีพ การปลูกพืชสมุนไพร และแพทย์แผนไทย การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และการพัฒนาชุมชนโบราณเพื่อ ประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการอนุรักษ์ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

มาตรการที่ 5 การทำฝั้งเครือข่ายองค์กรชุมชน

มาตรการที่ 6 การจัดลานค้าชุมชนและตลาดนัดชุมชน

มาตรการที่ 7 การพัฒนาเครือข่ายร้านค้าชุมชน

มาตรการที่ 8 การจัดตั้งเวทีประชาคมอำเภอ

มาตรการที่ 9 การจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการเกษตร

การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจชุมชนของรัฐบาลสามารถบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้าจากความเดือดร้อนของการว่างงานเพื่อใช้วิกฤตให้เป็นโอกาสในการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมในชนบทให้เข้มแข็ง นอกจากนี้เศรษฐกิจชุมชนยังมีเป้าหมายเพื่อระดมทุนทางสังคมในการสร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนและเป็นที่ยึดให้กับทุกภาคส่วนในระยะยาว ดังนั้นกระทรวงมหาดไทยจึงได้กำหนดแผนระยะสั้นและระยะยาวขึ้นดังนี้ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2541)

แผนระยะสั้น (ระหว่างปี พ.ศ. 2541-2542) เร่งสร้างงานในชนบทโดยใช้ทรัพยากรภาครัฐทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การจ้างงานในโครงสร้างการก่อสร้างของรัฐในสัดส่วนที่มากขึ้นและริเริ่มบรรเทาปัญหาจากการว่างงานในท้องถิ่นในช่วงฤดูแล้งเป็นต้น

แผนระยะยาว (ระหว่างปี พ.ศ. 2542-2544) มุ่งสร้างความแข็งแกร่งให้เศรษฐกิจชนบทโดยเน้นเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เป็นทางเลือกใหม่ของสังคมไทย แผนระยะยาวมุ่งพัฒนาการเกษตรเพื่อการเลี้ยงชีพรวมทั้งผลิตเพื่อการค้า การพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน การบริการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการเดินทาง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เป็นแผนที่ได้อัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิทางเศรษฐกิจและสาขาอื่น ๆ ร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำไปเผยแพร่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตตามที่ขอพระกรุณานำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศโดยยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (สรรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม, 2546, หน้า 20-21)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาใช้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรเตือนสติให้ทุกคนรู้ถึงการดำเนินชีวิตให้อยู่ในความพอประมาณ พอมีพอกิน ไม่เอียงไปตามกระแสของทุนนิยมเสรีที่ปลูกเร้าความโลภ ความอยากมากจนเกินไป ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เป็นการรวบรวมกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงให้ไว้ในที่ต่าง ๆ

นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2517 กล่าวคือเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาที่มีพื้นฐานแบบพอกินพอใช้หรือการพัฒนาแบบพึ่งตนเองในภาคเกษตร ต่อมาเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงขยายแนวคิดแบบพอกินพอใช้ทางภาคเกษตรเป็นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในช่วงกระแสโลกาภิวัตน์ โดยในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ได้ทรงเสนอแนวทางการพัฒนาในระดับประเทศให้เมืองไทยมีวิสัยทัศน์แบบพอยู่พอกิน ต่อมาได้ทรงนำมาประมวลเป็นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นและนำมาใช้เป็นทิศทางการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2546)

ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (ชาติวัฒน์ ศรีแก้ว, 2545, หน้า 3)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีสาระสำคัญ 3 หลักการ และ 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ (Moderation) ความมีเหตุผล (Reasonableness) และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี (Self-immunity) เงื่อนไขสำคัญประการแรกคือมีคุณธรรม ส่วนเงื่อนไขที่สองเป็นเรื่องความรอบคอบคือระมัดระวัง ความพอประมาณอย่างมีเหตุผลนั้นจำเป็นต้องรู้ถึงการทำอะไรที่ไม่เกินตัว ไม่โลภ ดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามขั้นตอนอย่าคิดก้าวกระโดดจนเกินไป คิดถึงความพอดีไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไป

ส่วนการสร้างภูมิคุ้มกันนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นให้ได้สังคมจะมีภูมิคุ้มกันที่ดีต้องวางรากฐานของสังคมให้เข้มแข็งเปรียบเสมือนการสร้างบ้านที่ต้องลงเสาเข็ม เพื่อให้มีรากฐานที่แข็งแรง เสาเข็มเหล่านั้นจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนมีภูมิคุ้มกันที่ดี เสาเข็มที่สำคัญ ๆ เช่นการสร้างคนที่ดีมีคุณภาพ มีสุขภาพและพละนาถมยที่ดี ซื่อสัตย์สุจริต มีความ

เพียร มีวินัย รับผิดชอบ การสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพนำไปสู่คุณภาพที่ดีในเรื่องต่าง ๆ การสร้างความสามัคคีของคนในชาติ การสร้างองค์ความรู้เพื่อให้คนไทยมีภูมิปัญญาพร้อมที่จะพัฒนาปรับปรุงในชีวิตประจำวันและสามารถพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น มีนวัตกรรมใหม่ ๆ และพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพในประเทศ การควบคุมและบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อให้เกิดความน่าอยู่ การดูแลทรัพยากรธรรมชาติของประเทศให้มีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่สิ้นเปลืองและสามารถใช้ได้อย่างยาวนาน การพัฒนาจะต้องให้เกิดความสอดคล้องสมดุลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (สรรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม, 2546)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เรื่องที่กำลังจะเกิดขึ้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้นแต่เป็นแนวปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ไม่เสี่ยงจนเกินไป มีคุณธรรม มีความรู้เท่าทัน สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและประเทศ การดำเนินนโยบายการพัฒนาภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นเพียงทางเลือกในการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้ปฏิเสธระบบทุนนิยมและการค้าเสรี ประเทศยังคงค้าขายระหว่างประเทศอยู่โดยไม่ปิดประเทศแต่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เตือนสติและเป็นเครื่องถ่วงดุลให้ระบบทุนนิยมเสรีให้ดำเนินไปอย่างมีเหตุผล และมีความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เนื่องจากไทยยังไม่มีความพร้อมขาดภูมิคุ้มกันที่ดี และการพัฒนายังไม่สมดุลอยู่หลายเรื่อง

การดำเนินโครงการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องสร้างสำนึกให้ตั้งตนอยู่ในความพอดีและไม่โลภ การดำเนินตามแนวคิดนี้สามารถทำได้ในทุกกระดับ ในระดับบุคคลนั้นต้องดูแลตัวเองให้อยู่ในความพอดีไม่ดำเนินชีวิตฟุ้งเพื่อเกินตัว พัฒนาดตนเองให้มีความรู้ความสามารถ ประกอบอาชีพให้พอมีพอกินได้ มีสำนึกเรื่องการออมและนำเงินออมไปสร้างรายได้เพิ่ม พัฒนาดตนเองให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความเพียร เอื้ออาทรกับคนในสังคม

ในระดับชุมชนนั้นต้องประยุกต์แนวคิดความพอเพียงให้นำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุดก่อน โดยการใช้ภูมิปัญญาและความสามัคคีพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสร้างเครือข่ายให้กว้างขวางขึ้นเพื่อเป็นการพึ่งพาซึ่งกันและกัน หากหลายชุมชนเข้มแข็งก็จะนำไปสู่จังหวัดเข้มแข็ง ภูมิภาคเข้มแข็งและประเทศไทยโดยรวมเข้มแข็งไปด้วย

ในระดับธุรกิจสามารถนำแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินธุรกิจอย่างระมัดระวัง มีการบริหารความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับธุรกิจ และในการดำเนินธุรกิจที่ยึดหลักการสร้างคุณธรรมก็จะเป็นการบริหารจัดการที่ดีด้วย

ในระดับประเทศประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประเทศ การพัฒนาประเทศควรดำเนินไปด้วยการมีวินัยทางการเงินและการคลังไม่ก่อหนี้สินมากจนเกินไป ส่งเสริมการออมในประเทศ แสวงหาทางบริหารทรัพย์สินที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพและสร้างโอกาสในด้านต่าง ๆ ให้คนเข้าถึงอย่างเป็นธรรม สร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ดีต่อการกระจายการลงทุนในประเทศ การตัดสินใจทางการบริหารให้คำนึงถึงการพัฒนาที่สมดุลและเน้นในเชิงคุณภาพ มีการบริหารความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ เป็นหลัก

การพัฒนาประเทศท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่แข่งขันรุนแรง เฮอร์ดเอาเปรียบชิงไหวชิงพริบกัน รวมทั้งความไม่สงบเรียบร้อยในสังคมโลกที่กำลังเกิดขึ้นทำให้เห็นถึงความไม่แน่นอนและความสับสนวุ่นวายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ประเทศไทยต้องมีหลักยึดในการพัฒนาที่ต้องยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางเลือกในการพัฒนาที่จะช่วยให้สังคมอยู่รอดได้อย่างยั่งยืน มีความเป็นไทย การหาวิธีปฏิบัติให้ได้ผลเป็นเรื่องสำคัญต้องทำให้เกิดขึ้นให้ได้หลายเรื่อง que ดำเนินการอยู่ในแนวทางการพัฒนาประเทศเป็นเรื่องที่ควรสนับสนุนและให้กำลังใจให้ทำสำเร็จไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพัฒนาให้มีชุมชนที่เข้มแข็ง การปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูประบบการศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สู่ความสมดุลและยั่งยืน การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เรื่องเหล่านี้มีความสำคัญจะต้องทำให้มีความเชื่อมโยงสอดคล้องสนับสนุนกันและกันในเวลาที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามการพัฒนามนุษย์เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดเพื่อให้คนมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ มีปัญญา มีความรู้ มีคุณธรรม มีความต่อเนื่องตลอดเวลา หากคนมีความคิดความเข้าใจและปลูกฝังแนวคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนใหญ่แล้วจะทำให้ประเทศไทยมีภูมิคุ้มกันที่ดีลดผลกระทบและรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงโลกได้ (สรรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม, 2546)

เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปตามสังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคตภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาประเทศไว้ คือ (ชาติวัฒน์ ศรีแก้ว, 2545, หน้า 6-7)

1. เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกัน สร้างความเข้มแข็งของภาคการเงิน ความมั่นคงทางเสถียรภาพของฐานะการคลัง ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อให้เศรษฐกิจระดับฐานรากมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น ตลอดจนเพิ่มสมรรถนะของระบบเศรษฐกิจโดยรวมให้สามารถแข่งขันได้และก้าวทันเศรษฐกิจยุคใหม่

2. เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งยั่งยืนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลกโดยการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูประบบสุขภาพ สร้างระบบคุ้มครองความมั่นคงทางสังคม รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชนให้เกิดการ

เชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย

3. เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยทุกระดับ เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เน้นการปฏิรูประบบบริหารจัดการภาครัฐ การบริหารจัดการที่ดีของธุรกิจภาคธุรกิจเอกชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา การสร้างระบบการเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมและลดการทุจริตประพฤตินิหอบ

4. เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและ โอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเองให้ได้รับโอกาสในการศึกษาและบริหารทางสังคมอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง สร้างอาชีพเพิ่มรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการปรับกลไกภาครัฐให้เอื้อต่อการแก้ปัญหา

ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ทำให้รัฐบาลไทยต้องขอเข้าโครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2540 โดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศได้ระบุเงื่อนไขให้ประเทศไทยส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศในโครงการสำคัญ ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจโดยให้ยกเลิกการควบคุมสัดส่วนผู้ถือหุ้นชาวต่างชาติในธุรกิจการเงินการธนาคาร มีข้อกำหนดให้รัฐบาลแปรรูปรัฐวิสาหกิจ นอกจากนี้หอการค้าอเมริกันที่กรุงเทพฯ ได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยยกเลิกข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการลงทุนของต่างชาติในระบบเศรษฐกิจไทย (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546, หน้า 31-32)

การนำเสนอเนื้อหาบทบาทในการประกอบธุรกิจของประเทศไทย หลังวิกฤตเศรษฐกิจภายใต้ลัทธิเสรีนิยมใหม่ในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นการเน้นแปรรูปรัฐวิสาหกิจเพื่อนำไปสู่การแปรรูปให้เป็นของเอกชนในท้ายที่สุด สามารถจะนำเสนอเป็นหัวข้อย่อย 3 หัวข้อคือ

1. นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ

หลังวิกฤตเศรษฐกิจ

2. แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ

3. บทบาทในการประกอบธุรกิจของประเทศไทย ภายใต้พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ

พ.ศ. 2542

นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของกองทุนการเงินระหว่างประเทศหลังวิกฤตเศรษฐกิจ

กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) เป็นสถาบันการเงินที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นแกนกลางของระบบการเงินระหว่างประเทศ มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. (Washington D.C.) ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นองค์กรที่รัฐบาลของกลุ่มประเทศพันธมิตรทางการเงินได้ร่วมกันก่อตั้งขึ้น มีฐานะเป็นทบวงการชำนัญพิเศษขององค์การสหประชาชาติ (The United Nations : U.N.) โดยมีข้อบังคับว่าประเทศที่จะเป็นสมาชิกธนาคารโลก จะต้องเป็นสมาชิกของกองทุนการเงินระหว่างประเทศด้วย และประเทศที่สมัครเป็นสมาชิกกองทุนการเงินระหว่างประเทศ จะต้องเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติอยู่ก่อนแล้ว สำหรับประเทศไทย เข้าเป็นสมาชิกลำดับที่ 44 ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ โดยมีธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) เป็นตัวแทนของประเทศไทยในกองทุนดังกล่าว

กองทุนการเงินระหว่างประเทศ มีบทบาทหลัก 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 บทบาทในการสอดส่องดูแลเศรษฐกิจ ด้วยการติดตามภาวะเศรษฐกิจการเงินของประเทศสมาชิกอย่างใกล้ชิด และมีการประชุมหารือกับประเทศสมาชิกเป็นประจำ โดยทั่วไปจะจัดประชุมทุกปี โดยเจ้าหน้าที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ จะไปเยือนประเทศสมาชิกเพื่อประเมินภาวะและเสถียรภาพเศรษฐกิจของประเทศสมาชิก รวมทั้งให้คำแนะนำด้านนโยบาย

ทั้งนี้กองทุนการเงินระหว่างประเทศ จะรวบรวมข้อมูลเศรษฐกิจของแต่ละประเทศสมาชิกเพื่อนำมาประเมินภาวะเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและระดับโลก โดยจะเผยแพร่ผลการประเมินทุกครั้งปีในรายงานแนวโน้มเศรษฐกิจโลก (World Economic Outlook) และรายงานเสถียรภาพการเงินโลก (Global Financial Stability Report)

ประการที่ 2 บทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศสมาชิกที่ประสบปัญหาดุลการชำระเงินเพื่อช่วยฟื้นฟูเสถียรภาพและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผ่าน โครงการเงินกู้ (Facilities) ประเภทต่าง ๆ ซึ่งประเทศที่ขอความช่วยเหลือจะต้องดำเนินนโยบายหรือมาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาดุลการชำระเงินตามที่กำหนดในหนังสือแสดงเจตจำนง (Letter of Intent) เงินทุนของโครงการเงินกู้ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ได้มาจากการชำระเงินค่าโควตาของประเทศสมาชิกเป็นสำคัญ ดังนั้นความสามารถในการให้กู้ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศจึงกำหนดโดยโควตาของของประเทศสมาชิกเป็นหลัก อย่างไรก็ตามกองทุนการเงินระหว่างประเทศ สามารถกู้ยืมจากประเทศที่มีฐานะทางการเงินแข็งแกร่งจำนวนหนึ่ง ภายใต้ความตกลงให้กู้แก่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (General Arrangements to Borrow :

GAB.) และความตกลงให้กู้แก่กองทุนการเงินระหว่างประเทศฉบับใหม่ (New Arrangements to Borrow : NAB.)

ประการที่ 3 บทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่ประเทศสมาชิกเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของประเทศสมาชิกในการกำหนดและดำเนินนโยบาย 4 ด้านหลัก คือ นโยบายการเงินและนโยบายสถาบันการเงิน นโยบายการคลังและการบริหารหนี้สาธารณะ นโยบายด้านสถิติ ข้อมูลและนโยบายด้านกฎหมายเศรษฐกิจการเงิน

นอกจากนี้กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ได้จัดหลักสูตรฝึกอบรมและสัมมนาสำหรับประเทศสมาชิกที่สถาบันฝึกอบรมของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. และสถาบันฝึกอบรมในภูมิภาคต่าง ๆ

นอกจากบทบาทต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ยังมีหน้าที่ในการส่งเสริมความร่วมมือทางการเงินระหว่างประเทศ โดยผ่านสถาบันการเงินระหว่างประเทศที่ถาวร ส่งเสริมให้อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศมีเสถียรภาพ สนับสนุนให้ใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนอัตราเดียว (single exchange rate system) อำนวยความสะดวกให้การค้าระหว่างประเทศ ขยายตัวและเจริญเติบโตในสภาพที่สมดุล เพื่อขจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการค้าขยายตัวทางการค้าระหว่างประเทศและช่วยให้สภาพไม่สมดุลของดุลการชำระเงินมีขนาดเล็กลงและช่วยให้ประเทศสมาชิกสามารถแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้นและแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายการเงินและการคลัง (มันส์ ธัญญเกษตร์ และคณะ, 2542, หน้า 81)

เมื่อประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ส่งผลให้ประเทศไทยต้องขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2540 ในวงเงิน 17.2 พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ ฯ ในระยะเวลา 3 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-2542

ในการเบิกถอนเงินช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ แต่ละครั้งประเทศไทยต้องปฏิบัติตามแผนนโยบายที่กำหนดไว้ในหนังสือแสดงเจตจำนงขอความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงิน และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่ระบุไว้ในหนังสือแสดงเจตจำนงขอความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงิน ฉบับที่ 2- 5 และ ฉบับที่ 7 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2548, หน้า 78-88)

นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในหนังสือแสดงเจตจำนงขอความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ในหนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ฉบับที่ 2 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ระบุว่า การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นเป้าหมายหลักในระยะ

ปานกลางของแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลได้ดำเนินการร่างแผนงานเบื้องต้นในการเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจ สาขาพลังงาน สาธารณูปโภค การสื่อสารและการขนส่ง

รัฐวิสาหกิจที่ได้ดำเนินการแปรสภาพเป็นบริษัทจำกัดแล้ว แต่รัฐบาลยังเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ อยู่จะถูกแปรรูปก่อนรัฐวิสาหกิจอื่น ๆ

หนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ฉบับที่ 3 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 ระบุว่า รัฐบาลจะเร่งรัดการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อดูแลเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (Privatization Secretariat) รวมถึงการแก้ไขกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายว่าด้วยทุนรัฐวิสาหกิจ (Corporatization Law) ตามคำแนะนำธนาคาร โลก และการจัดทำกรอบในการกำกับดูแลการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้แล้วเสร็จ

รัฐบาลจะดำเนินการแปรรูปบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) บริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) และบริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน) ภายในปี พ.ศ. 2541 และจะดำเนินการแปรรูปการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย และการสื่อสารแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2542 หากภาวะตลาดเอื้ออำนวย

หนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ฉบับที่ 4 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2541 ระบุว่า รัฐบาลได้วางมาตรการเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไว้อย่างชัดเจน และรัฐบาลกำลังเจรจากับพนักงานรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจูงใจให้เห็นพ้องต้องกันในการแปรรูป และ รัฐบาลได้คาดการณ์ว่าควรชำระคืนเงินกู้ยืมส่วนหนึ่งจะใช้รายได้จากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

หนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ฉบับที่ 5 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2541 มีสาระสำคัญและเงื่อนไขที่รัฐบาลต้องดำเนินการในด้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ คือรัฐบาลจะดำเนินนโยบายเปิดตลาดเสรีเพื่อสนับสนุน นโยบายเปิดเสรี รัฐบาลจะรีบดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านสาธารณูปโภคโดยเร็ว โดยรัฐบาลจะต้องจัดทำแผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและแก้ไขกฎหมายเรื่องการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวเพื่อสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศ และการถือครองอสังหาริมทรัพย์ของชาวต่างชาติ

รัฐบาลได้กำหนดขั้นตอนต่าง ๆ ไว้ในแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจและการพิจารณาปรับปรุงระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจให้สามารถแข่งขันเสรีได้เพิ่มขึ้น เช่น กิจการด้านโทรคมนาคมและกิจการพลังงาน คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ และเร่งให้ประกาศเป็นกฎหมายต่อไป

หนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ฉบับที่ 7 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญและเงื่อนไขที่รัฐบาลต้องดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ กล่าวคือรัฐสภาได้ให้ความเห็นชอบพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจเรียบร้อยแล้วและรัฐบาลได้กำหนดให้การแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นนโยบายสำคัญของการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจระยะกลาง คือ

ในระยะแรก หลังจากที่คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจแล้วทำให้การแปรรูปรัฐวิสาหกิจมีความคืบหน้าหลายสาขา เช่น สาขาพลังงาน แผนการแปรรูปที่ได้รับอนุมัติให้เอกชนเข้าร่วมทุนในโรงไฟฟ้าราชบุรีภายในสิ้นปี พ.ศ. 2542 การกระจายหุ้นในส่วนที่รัฐบาลถืออยู่ของบริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) ซึ่งจะเริ่มประมาณกลางปี พ.ศ. 2542 และการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมก๊าซธรรมชาติ รวมถึงการเตรียมการศึกษาวិธีประมูลขายหุ้นของกระทรวงการคลังในบริษัท เอส โซประเทศไทย จำกัด (มหาชน) ให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2542 สาขาคมนาคม มีการเตรียมการจัดทำหนังสือชี้ชวนเพื่อประมูลขายหุ้นของบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) กลางปี พ.ศ. 2542 และคัดเลือกที่ปรึกษาทางการเงินเพื่อแปลงการทำอากาศยานแห่งประเทศไทยเป็นบริษัทจำกัดและแปลงในส่วนของการบินไทยภาคเอกชนของการประปานครหลวง การประปาส่วนภูมิภาค และองค์การจัดการน้ำเสียนั้น รัฐบาลได้ศึกษาการกำหนดกรอบระเบียบข้อบังคับและโครงสร้างค่าธรรมเนียมการใช้น้ำประปาเรียบร้อยแล้ว

ในระยะที่สอง ซึ่งเป็นระยะกลางระหว่างปี พ.ศ. 2544-2546 รัฐบาลปรับโครงสร้างเศรษฐกิจด้วยการแปรสภาพหน่วยธุรกิจต่าง ๆ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยให้เป็นบริษัทลูกภายใต้บริษัท การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ซึ่งจะมีสภาพเป็นบริษัทรวมทุน (Holding Company)

ส่วนในระยะที่สาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นไปรัฐบาลจะเปิดแข่งขันเสรีการขายส่งไฟฟ้าและระดับขายปลีกแก่ลูกค้ารายย่อย บริษัทผลิตไฟฟ้าต่าง ๆ (Generating Companies : GENCOs) จะแข่งขันกันขายไฟฟ้าให้แก่ตลาดกลางขายส่ง (Power Pool) โดยส่งไฟฟ้าผ่านระบบส่งของบริษัทระบบส่ง (Transmission Company : TRANSCO) ซึ่งเป็นบริษัทอิสระ องค์การกำกับดูแลของประเทศจะเป็นผู้กำกับดูแลบริษัทระบบส่งเพื่อสร้างความมั่นใจว่าบุคคลที่สามสามารถเข้าสู่ระบบไฟฟ้าของประเทศได้ในราคาที่เหมาะสม

การแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยโดยการจัดตั้งบริษัทในเครือคือบริษัทผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน) ให้เป็นบริษัทเอกชน โดยการขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ ได้เริ่มขึ้น

ในปี พ.ศ. 2537 และบริษัท ผลิตไฟฟ้า จำกัด (มหาชน) ได้พ้นจากการเป็นรัฐวิสาหกิจ
ในปี พ.ศ. 2541

ส่วนการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย โดยให้เอกชนเข้าร่วมโครงการแบบ
ผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระ (Independent Power Producer : IPP) ได้ให้เอกชนเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2539
อนึ่งมีกระแสวิพากษ์วิจารณ์เงื่อนไขการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่ผูกติดมากับความ
ช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ที่นอกจากจะส่งผลให้เกิดการ
ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการเงินของประเทศและทำให้ปริมาณหนี้ต่างประเทศของไทยเพิ่ม
สูงขึ้นมากและยังส่งผลให้การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของไทยมีความเชื่อมโยงและผูกพันเข้า
เป็นส่วนหนึ่งของกระแสโลกาภิวัตน์ในระดับที่เข้มข้นขึ้นอีกด้วยซึ่งแน่นอนว่าระดับความผันผวน
ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศย่อมส่งผลกระทบต่อบทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยและ
องคาพยพของเศรษฐกิจไทยทุกภาคส่วนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในหนังสือแสดงเจตจำนงขอความช่วยเหลือ
ทางวิชาการและการเงินได้ระบุดำเนินการปรับปรุงกฎหมายหลายฉบับและกฎหมายที่สำคัญได้แก่
แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจและพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ

คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ เมื่อวันที่ 1 กันยายน
พ.ศ. 2541 เพื่อใช้เป็นกรอบนโยบายพัฒนาและปรับโครงสร้างรัฐวิสาหกิจทุกสาขาอย่างเป็นระบบ
เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของประเทศและเพิ่มประสิทธิภาพในบริการพื้นฐานต่อประชาชน

แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ มีวัตถุประสงค์ในการกำหนดขอบเขตและทิศทางการ
การแปรรูปและปรับโครงสร้างรัฐวิสาหกิจ เพื่อช่วยให้การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการพัฒนา
รัฐวิสาหกิจสาขาต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นเสมือนกรอบการปฏิรูปและแปรรูป
รัฐวิสาหกิจในระดับสูงสำหรับรัฐบาล รัฐวิสาหกิจ นักลงทุน พนักงานรัฐวิสาหกิจ และสาธารณชน
ทั่วไป และกำหนดให้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการเป็นประจำทุกปีเพื่อปรับปรุงและทบทวนการ
ดำเนินงานในปีที่ผ่านมาและกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานสำหรับปีต่อไป

(แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ, 2541)

นอกจากนั้นแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ ยังเป็นแผนกลยุทธ์ซึ่งเป็นหลักการและวิธี
ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ในการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ โดยได้กล่าวถึงประเด็นหลักเกี่ยวกับ
โครงสร้างทางการตลาดและวัตถุประสงค์ของแผน รวมทั้งกำหนดระยะเวลาสำหรับกิจกรรมหลัก

และแนวทางในการเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจแต่ละสาขาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ มีผลมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 และผลของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงินดังกล่าวส่งผลให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในปี พ.ศ. 2541 มีแนวโน้มที่จะติดลบ ดังนั้นแผนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของประเทศและสามารถแก้ไขข้อจำกัดในเรื่องของความสามารถของรัฐในด้านต่าง ๆ เช่น การให้เงินสนับสนุนรัฐวิสาหกิจ ความสามารถในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ ความสามารถดึงดูดเงินลงทุน ความรู้ด้านการจัดการและเทคโนโลยีจากภาคเอกชนหรือนักลงทุนต่างประเทศ ความสามารถลดภาระหนี้สินของรัฐบาล และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประเทศไทย ตลาดทุนไทย และบริษัทเอกชนไทย เป็นต้น

เป้าหมายของแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐบาล คือเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของประเทศเพื่อให้บริษัทของไทยสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล และเพื่อให้ประชาชนได้บริโภคสินค้าและบริการที่มีคุณภาพในราคาที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์เฉพาะของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจตามแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจคือรัฐจะกำกับดูแลกระบวนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เพื่อให้มั่นใจว่าการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจะก่อให้เกิดประโยชน์และได้รับผลตอบแทนตามที่คาดหวัง ดังนี้

1. วัตถุประสงค์เฉพาะของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านโครงสร้าง คือการกระตุ้นและจัดเตรียมพื้นฐานสำหรับการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศโดยการดึงดูดการลงทุนและความรู้เทคโนโลยีจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ การปรับปรุงประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของแต่ละสาขาธุรกิจ การปรับปรุงการบริการให้มีความเพียงพอและมีคุณภาพในราคาที่เหมาะสมแก่ประชาชน

ผลตอบแทนจากวัตถุประสงค์เฉพาะของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านโครงสร้าง ได้แก่การปรับปรุงประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของแต่ละสาขาธุรกิจซึ่งสามารถวัดผลได้โดยการลดลงของต้นทุนการผลิตและราคาของการบริการ การปรับปรุงด้านคุณภาพของการบริการ รวมถึงทางเลือกของการบริการสำหรับผู้บริโภค การขยายการลงทุนด้าน โครงสร้างพื้นฐานให้เสร็จสมบูรณ์ และนำมาซึ่งการบริการที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นและสามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่รวมถึงระบบการบริหารจัดการที่ดีมาสู่ประเทศได้

2. วัตถุประสงค์เฉพาะของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านการเงิน คือลดภาระด้านการเงินของรัฐที่เกิดจากการให้เงินอุดหนุน การกู้ การค้ำประกันเงินกู้ของรัฐวิสาหกิจ เพื่อจัดหาเงินทุนสำหรับการลงทุนด้าน โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นกระตุ้นและพัฒนาตลาดทุนของประเทศไทย

ผลตอบแทนจากวัตถุประสงค์เฉพาะของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ด้านการเงิน ได้แก่ลดการให้เงินอุดหนุนรัฐวิสาหกิจ ลดการค้ำประกันหนี้ให้แก่รัฐวิสาหกิจ ใช้เงินทุนจากภาคเอกชนสำหรับการลงทุนในบริการ โครงสร้างขั้นพื้นฐานที่จำเป็น นำรายได้จากการขายรัฐวิสาหกิจไปใช้ในการลงทุนเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ตลาดทุนของประเทศ และเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อภาคเศรษฐกิจการเงินและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

3. วัตถุประสงค์เฉพาะของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านสังคม คือส่งเสริมการสร้างโอกาสในการสร้างงานใหม่และดีขึ้นแก่ประชาชน จัดเตรียมทรัพยากรสำหรับการบริการแก่สังคมการฝึกอบรมและการศึกษาขยายขอบเขตการบริการที่มีคุณภาพในราคาที่เหมาะสมให้แก่ประชาชน

ผลตอบแทนจากวัตถุประสงค์เฉพาะของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านสังคม ได้แก่การปรับปรุงและขยายการให้บริการ การสร้างโอกาสการจ้างงาน และศักยภาพในการลงทุนในด้านบริการสังคมและสาธารณสุขของรัฐบาลสูงขึ้น

วิธีดำเนินการตามวัตถุประสงค์เฉพาะของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ มี 6 ประการ คือ ประการที่ 1 การปฏิรูปกฎหมาย เป็นการทบทวนกฎหมายเพื่อให้ภาคเอกชนเข้ามาแข่งขันในสาขาธุรกิจที่ผูกขาดโดยรัฐวิสาหกิจ การออกกฎหมายใหม่เพื่อจัดโครงสร้างกำกับดูแลรัฐวิสาหกิจ และการสร้างความโปร่งใสในกระบวนการเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนที่มีประสิทธิภาพ

ประการที่ 2 การปฏิรูปองค์กรกำกับดูแล ได้แก่การจัดตั้งองค์กรอิสระสำหรับกำกับดูแลที่สามารถช่วยให้เกิดการแข่งขันที่มีความยุติธรรมและเสรีในแต่ละสาขาธุรกิจ ลดการผูกขาด และส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสในการตั้งราคาและการประกอบการซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม

ประการที่ 3 การลดบทบาทของรัฐ โดยการโอน การขาย การให้เช่าสินทรัพย์และการดำเนินการให้แก่ภาคเอกชน

ประการที่ 4 การเข้าประกอบการของผู้ประกอบการรายใหม่ เป็นการส่งเสริมการเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจสาขาที่รัฐเคยมีบทบาทสำคัญเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและความโปร่งใส

ประการที่ 5 การนำวิธีปฏิบัติตามมาตรฐานสากลที่ดีมาใช้ในรัฐวิสาหกิจที่จะคงสภาพความเป็นรัฐวิสาหกิจ

ประการที่ 6 การกำกับและวัดผลการดำเนินงาน ใช้กับโครงการปฏิรูปและดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจและรัฐวิสาหกิจที่แปรรูปแล้ว ระบบการวัดผลการดำเนินงานสำหรับรัฐวิสาหกิจจะเป็นการเปิดเผยข้อมูลที่ชัดเจนให้แก่สาธารณะ

ส่วนบทบาทและความรับผิดชอบของผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้น รัฐบาลได้คำนึงถึงความจำเป็นที่จะให้โครงการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ มีประสิทธิภาพและคล่องตัว มีกระบวนการดำเนินการที่โปร่งใส จึงได้กำหนดวิธีการบริหารที่จะนำมาใช้ในการประสานงาน และควบคุมดูแลโครงการ รวมถึงขั้นตอนของกระบวนการในการแปรรูป และการเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจ ดังนี้

1. โครงสร้างคณะกรรมการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ รัฐบาลมีแผนที่จะรวมหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจ และคณะกรรมการนโยบายทุนของรัฐวิสาหกิจที่จะแต่งตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจเข้าด้วยกันเป็นคณะกรรมการชุดใหม่ชุดเดียว คือคณะกรรมการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้จะมีสำนักรัฐวิสาหกิจและหลักทรัพย์ของรัฐ กระทรวงการคลัง และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ร่วมทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ

คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ในฐานะเลขานุการคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ จะยังคงความรับผิดชอบโดยตรงในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจสาขาพลังงาน และจะประสานงานอย่างใกล้ชิดกับคณะกรรมการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ

2. บทบาทและความรับผิดชอบของส่วนงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ มีดังนี้

ก. รัฐวิสาหกิจ มีบทบาทและความรับผิดชอบในการจัดทำและเสนอแผนงานในการเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาและกลยุทธ์ของรัฐวิสาหกิจแต่ละสาขา

ข. กระทรวงเจ้าสังกัด มีบทบาทและความรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางของนโยบายและดูแลนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ รวมทั้งทบทวนและอนุมัติแผนการแปรรูปของแต่ละรัฐวิสาหกิจ

ค. คณะกรรมการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ มีบทบาทและความรับผิดชอบในการพิจารณา ทบทวนแผนการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่กระทรวงเจ้าสังกัดเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยรวม อนุมัติหรือขอแก้ไขแผนแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และเสนอแผนแปรรูปต่อรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ รวมทั้งควบคุมปฏิบัติงานตามแผนแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

ง. สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ และฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ มีบทบาทและความรับผิดชอบในการพิจารณารายละเอียดของแผนปฏิบัติการในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่ง

จ. คณะรัฐมนตรี มีบทบาทและความรับผิดชอบในการทบทวน อนุมัติ และแก้ไขแผนแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่เสนอโดยคณะกรรมการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ

ฉ. นักลงทุน มีบทบาทและความรับผิดชอบในการเตรียมแผนการลงทุนในรัฐวิสาหกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันหรือในโครงการใหม่ ๆ ในสาขาต่าง ๆ

ช. โครงการที่ริเริ่มโดยนักลงทุนและการบริการข้อมูลข่าวสารสำหรับนักลงทุนนั้น รัฐบาลสนับสนุนและส่งเสริมให้ภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอแผนการเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจหรือในสาขาเป้าหมาย อำนวยความสะดวกในการยื่นข้อเสนอดังกล่าว เพื่อให้ข้อเสนอมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ นักลงทุนอาจยื่นข้อเสนอให้กับรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง หรือกระทรวงเจ้าสังกัด หรือสำนักรัฐวิสาหกิจ และหลักทรัพย์แห่งชาติโดยตรงก็ได้

นอกจากนี้รัฐบาลจะจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับ โครงการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจไว้ที่สำนักรัฐวิสาหกิจและหลักทรัพย์แห่งชาติ หรือคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนภายใต้การแนะนำของสำนักรัฐวิสาหกิจและหลักทรัพย์แห่งชาติ จุดประสงค์ของศูนย์ข้อมูลดังกล่าวนี้เพื่อมั่นใจว่าข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจ ในเรื่องของกรอบระยะเวลา รูปแบบ เงื่อนไขของแผนการลดบทบาทของภาครัฐที่นำเสนอ นั้นได้กระจายไปสู่ให้นักลงทุนที่สนใจ

ในส่วนบทบาทของรัฐบาลในอนาคตที่จะต้องดำเนินการตามแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจนั้น ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดให้รัฐมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้กำหนดนโยบายและกำกับดูแลเท่านั้นแต่จะไม่ใช่ผู้ดำเนินการและโดยหลักการแล้วรัฐควรจะยกเลิกการดำเนินการในกิจการที่ภาคเอกชนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพที่สูงกว่า รัฐจะยังคงการดำเนินการเฉพาะกิจการที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์แห่งชาติมีข้อผูกพันทางสังคมโดยรวมหรือในกิจการที่ไม่ให้ผลตอบแทนเชิงพาณิชย์ แต่มีความจำเป็นต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ตัวอย่างของกิจการดังกล่าวได้แก่การบริการสาธารณสุข การศึกษาและบริการอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์สาธารณะรัฐอาจจะดำรงสัดส่วนความเป็นเจ้าของในฐานะผู้ถือหุ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 25.1 ในรัฐวิสาหกิจบางแห่งเพื่อคงสิทธิ์ออกเสียงยับยั้งในประเด็นสำคัญ เช่น เป้าหมายในการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ หรือการให้บริการขั้นพื้นฐานของรัฐวิสาหกิจนั้น ๆ

ในด้านการกำกับดูแลรัฐวิสาหกิจตามแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจนั้นจะกระทำโดยการแยกบทบาทระหว่างหน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือแยกหน่วยงานกำหนดนโยบายหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแล และหน่วยงานที่ดำเนินงานหรือเป็นผู้ประกอบการออกจากกันซึ่งถือเป็นสาระสำคัญของการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาความโปร่งใสและการแข่งขันของตลาด

ส่วนรูปแบบและวิธีการในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ที่จะดำเนินการมีดังนี้ (แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ, 2541)

รูปแบบที่ 1 การเสนอขายหุ้นให้ต่อสาธารณชน

รูปแบบที่ 2 การเสนอขายหุ้นให้แก่พันธมิตรร่วมทุน โดยเฉพาะเจาะจงหรือการร่วมทุน

รูปแบบที่ 3 การซื้อกิจการ โดยฝ่ายจัดการ

รูปแบบที่ 4 การยุบเลิกและจำหน่ายจ่ายโอนกิจการ

รูปแบบที่ 5 แปลงหนี้เป็นหุ้น

รูปแบบที่ 6 พันธบัตรหรือสัญญาให้สิทธิ

รูปแบบที่ 7 สัญญาการบริหารจัดการ

รูปแบบที่ 8 สัญญาเช่า

รูปแบบที่ 9 สัญญาให้สัมปทาน มีวิธีการดังนี้คือ

วิธีที่ 1 การให้เอกชนสร้างและดำเนินการแล้วโอนทรัพย์สินให้รัฐ หรือวิธีการ

Build-Operate-Transfer (B.O.T.)

วิธีที่ 2 การให้เอกชนสร้างและดำเนินการและเป็นเจ้าของกิจการแล้วโอนทรัพย์สินให้รัฐ

หรือวิธีการ Build-Operate-Own-Transfer (B.O.O.T.)

วิธีที่ 3 การให้เอกชนลงทุนดำเนินการแล้วรัฐรับซื้อผลผลิตและโอนทรัพย์สินให้รัฐ

หรือวิธีการ Build-Operate-Own (B.O.O.)

วิธีที่ 4 การให้เอกชนสร้างแล้วโอนทรัพย์สินให้รัฐภายใต้ข้อตกลงในสัญญา

(Build-Transfer-Operate : B.T.O.)

รูปแบบที่ 10 การสร้างการแข่งขัน การกำกับดูแล และการเปิดเสรี

นอกจากนี้แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ ยังได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้เงินรายได้ที่ได้รับจากการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ระบบการบริหารจัดการที่ดีและระบบประเมินและติดตามผลการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ ข้อควรคำนึงถึงในด้านสังคม แรงงานและสิ่งแวดล้อม และแผนประชาสัมพันธ์ประกอบแผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

ส่วนแผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ที่แยกเป็นรายสาขามีดังนี้คือ
(แผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจ, 2541)

1. แผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจสาขาโทรคมนาคมและสื่อสาร ประกอบด้วย
รัฐวิสาหกิจ 3 แห่ง คือองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ทศท.) การสื่อสารแห่งประเทศไทย
(กสท.) และองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) กระทรวงคมนาคมได้จัดทำแผน
แม่บทการพัฒนากิจการโทรคมนาคมมุ่งเน้นการปฏิรูปกิจการโทรคมนาคมในภาพรวมและแปรรูป
รัฐวิสาหกิจกิจการโทรคมนาคมเพื่อให้เกิดตลาดเสรี ดังนี้

ก. กิจการโทรคมนาคม รูปแบบโครงสร้างที่เหมาะสมสำหรับกิจการโทรคมนาคมคือ
โครงสร้าง 3 ระดับ ประกอบด้วยตลาดขั้นต้น ตลาดค้าส่งและตลาดค้าปลีกและเปิดให้มีการแข่งขัน
เสรีมากขึ้นในทุกระดับ ผู้บริโภคจะมีทางเลือกเพิ่มมากขึ้นและได้รับบริการที่มีคุณภาพมากขึ้น

ข. กิจการวิทยุโทรทัศน์ การรวมตัวของธุรกิจวิทยุโทรทัศน์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจะเป็น
ตัวเร่งให้เกิดการแปรรูปและการเปิดเสรีของกิจการวิทยุโทรทัศน์ภายในประเทศ แผนระยะสั้นและ
ระยะกลาง สำหรับกิจการวิทยุโทรทัศน์ คือการแก้ไขกฎหมายและจัดตั้งองค์กรกำกับดูแล

ค. กิจการไปรษณีย์ รูปแบบที่เหมาะสมคือการแยกกิจการไปรษณีย์ออกจากกิจการสื่อสาร
แห่งประเทศไทย จัดตั้งบริษัทจำกัดเพื่อให้บริการไปรษณีย์และจัดทำร่างพระราชบัญญัติไปรษณีย์
ขึ้นใหม่โดยให้กิจการไปรษณีย์ได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากกิจการโทรคมนาคมผ่านทางบริษัท
รวมทุน

ในการกำกับดูแลรัฐวิสาหกิจสาขาโทรคมนาคมและสื่อสารนั้น คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ
ให้จัดตั้งองค์กรกำกับดูแลอิสระขึ้นเพื่อกำกับดูแลกิจการโทรคมนาคมและสนับสนุนให้เกิดการ
แข่งขันเสรีที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค บทบาทขององค์กรกำกับดูแลอิสระได้ระบุไว้ชัดเจน
ในพระราชบัญญัติการโทรคมนาคมฉบับใหม่ เพื่อให้มีกรอบที่ชัดเจนเกี่ยวกับการแข่งขันการ
คุ้มครองผู้บริโภคด้านเทคนิคและกฎระเบียบต่าง ๆ เช่นเดียวกับองค์กรอิสระด้านวิทยุโทรทัศน์
และไปรษณีย์

ในด้านการแปรรูปนั้นอาจจัดตั้งบริษัทรวมทุนขึ้นชั่วคราวเพื่อเตรียมความพร้อมของ
รัฐวิสาหกิจก่อนการเปิดเสรี เพื่อศึกษาเพิ่มเติมถึงบทบาท หน้าที่ และช่วงเวลาก่อนการเปิดตลาดเสรี
ช่วงแรกประมาณ 2-5 ปี จะเป็นช่วงก่อนการเปิดแข่งขันเสรี ซึ่งจะมีสถานะการแข่งขันจำกัดและ
ช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2545-2548 จะเป็นช่วงเปิดการแข่งขันเสรี

ง. แผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจสาขาประปา ประกอบด้วยรัฐวิสาหกิจ 3 แห่ง คือ
การประปานครหลวง (กปน.) การประปาสวนภูมิภาค (กปภ.) และองค์การจัดการน้ำเสีย (อจน.)

การเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในกิจการประปา เพื่อให้สามารถช่วยรัฐบาลในการให้บริการน้ำประปาแก่ประชาชนได้ และควรดำเนินการโดยวิธีการให้สัมปทาน

การแปรรูปการประปานครหลวง อาจทำได้ 2 แนวทาง คือ แนวทางแรก แบ่งการดำเนินงานออกเป็นสองบริษัท คือกรุงเทพฯ ๑ ตะวันออก และกรุงเทพฯ ๑ ตะวันตก แนวทางที่ 2 คือ การแปรรูปเป็นบริษัท กปน. จำกัด และหาพันธมิตรร่วมทุนมาร่วมดำเนินการและบริหาร โดยทำสัญญาจ้างดำเนินงานสัมปทานในแต่ละเขตจะรับผิดชอบการผลิตประปาและส่งน้ำประปา

ส่วนการกำกับดูแล กระทำได้ด้วยการจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลอิสระด้านการประปาขึ้น เพื่อดูแลในเรื่องค่าบริการ มาตรฐานการให้บริการ สิทธิของผู้บริโภคและแก้ไขข้อพิพาท ดูแลและปกป้องผลประโยชน์ของผู้บริโภค

ในการแปรรูปการประปาส่วนภูมิภาคนั้นให้มีการแปรรูปโดย การประปาส่วนภูมิภาค เป็นผู้ให้สัมปทานในเขตต่าง ๆ โดยมีระยะเวลาในการดำเนินการด้านกฎหมายและการกำกับดูแลเสร็จสิ้นภายในปี พ.ศ. 2542 แผนปฏิบัติการเสร็จภายในครั้งแรกของปี พ.ศ. 2543 และจัดดำเนินการตามแผนการแปรรูปภายในครั้งหลังของปี พ.ศ. 2542

จ. แผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจสาขาขนส่ง ประกอบด้วยรัฐวิสาหกิจ จำนวน 14 แห่ง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 การขนส่งทางบก ประกอบด้วยรัฐวิสาหกิจ จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ การทางพิเศษแห่งประเทศไทย (กทพ.) การรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.) องค์การรถไฟฟ้ามหานคร (รฟม.) องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) บริษัท ขนส่ง จำกัด (บขส.) และองค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)

กลุ่มที่ 2 การขนส่งทางอากาศ ประกอบด้วยรัฐวิสาหกิจ จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ การท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย (ทอท.) บริษัท ท่าอากาศยานสากลกรุงเทพแห่งใหม่ จำกัด (บทม.) บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) บริษัท วิทยุการบิน จำกัด (บวท.) และสถาบันการบินพลเรือน (สบพ.)

กลุ่มที่ 3 การขนส่งทางน้ำ ประกอบด้วยรัฐวิสาหกิจ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ การท่าเรือแห่งประเทศไทย (กทท.) บริษัท ไทยเดินเรือทะเล จำกัด (บทด.) และบริษัท อู่กรุงเทพ จำกัด (บอท.)

รูปแบบของการแปรรูป คือการแยกหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนโยบาย ด้านกำกับดูแล และด้านปฏิบัติงานออกจากกันโดยเด็ดขาด โดยให้กระทรวงคมนาคมประมวลแนวนโยบาย โดยได้รับข้อเสนอจากกระทรวงอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การกำกับดูแล องค์กรอิสระที่ทำหน้าที่กำกับดูแลจะได้รับการจัดตั้งขึ้นตามแนวทางที่กำหนดในแผนแม่บทโดยการแยกกิจกรรมด้านกำกับดูแลออกจากกระทรวงเจ้าสังกัด ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวสามารถลดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ที่อาจจะเกิดขึ้นต่อไปได้ ซึ่งอาจทำได้ 2 วิธี คือ จัดตั้งองค์กรกำกับดูแลในระดับกลุ่ม บก เรือ อากาศ หรือตั้งองค์กรกำกับดูแลในกลุ่มย่อยลงไป

หน่วยงานในสาขาการขนส่ง (Transit Authorities) จะมีการประเมินปรับเปลี่ยนรูปแบบของรัฐบาลกิจบางแห่งให้สอดคล้องกับหน้าที่และความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ หน่วยงานใหม่นี้มีหน้าที่จัดการและดูแลคู่สัญญาเอกชนและผู้รับสัมปทาน หน่วยงานเหล่านี้อาจจัดตั้งขึ้นโดยปรับจากรัฐวิสาหกิจที่ทำหน้าที่นี้อยู่แล้ว ซึ่งจะช่วยลดหน้าที่ความรับผิดชอบที่ซ้ำซ้อนของรัฐบาลกิจลง

การดำเนินงาน การให้บริการเป็นหน้าที่หลักของภาคเอกชน โดยรัฐอาจจะแปรรูปหน่วยงานและบริการที่มีอยู่แล้วและให้เอกชนรายใหม่เข้ามาดำเนินการ จะมีการจัดตั้งระบบที่เอกชนสามารถเข้ามาแข่งขันเพื่อให้บริการที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจว่ารัฐจะสามารถลดภาระเงินอุดหนุนลง โดยคุณภาพและระดับการให้บริการยังคงดีเหมือนเดิมหรือดีขึ้นกว่าเดิมซึ่งในระยะแรกจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์สองส่วน ส่วนแรกคือ โครงสร้างองค์กรและการกำกับดูแล ส่วนที่สองคือการศึกษาระบบและทบทวนถึงการให้สัมปทานและการให้ใบอนุญาตเอกชนดำเนินการที่มีอยู่เดิม ผลการศึกษาจะช่วยในการนำเสนอเพื่อปรับปรุงรูปแบบการให้สัมปทานและการให้ใบอนุญาตรวมทั้งหลักพื้นฐานในการกำกับดูแลการให้สัมปทานในอนาคต

จ. แผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจสาขาพลังงาน ประกอบด้วยรัฐวิสาหกิจ จำนวน 4 แห่ง คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) การไฟฟ้านครหลวง (กฟน.) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) และการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.)

โครงสร้างธุรกิจในกลุ่มพลังงาน แบ่งออกเป็น 3 สาขา คือ

ก. สาขาไฟฟ้า ประกอบด้วย การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) การไฟฟ้านครหลวง (กฟน.) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ.) โครงการผลิตไฟฟ้าอิสระรายใหญ่ (Independent Power Producer : IPP) และโครงการผลิตไฟฟ้าอิสระรายเล็ก (Small Power Producer : SPP)

ข. สาขาก๊าซธรรมชาติ ได้แก่ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) และบริษัท ก๊าซของเอกชน

ค. สาขาน้ำมัน ได้แก่ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) และบริษัท น้ำมันเชื้อเพลิงของเอกชน

การปรับโครงสร้างรัฐวิสาหกิจสาขาไฟฟ้า มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การไฟฟ้าฝ่ายผลิต เป็นผู้ผลิตและรับซื้อกระแสไฟฟ้าหลัก ในขั้นตอนนี้จะแปลงสภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตเป็นบริษัทจำกัด โดยหน่วยธุรกิจแต่ละหน่วยของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตจะ

ดำเนินงานในลักษณะของศูนย์กำไร แปรรูปโรงไฟฟ้าราชนบุรีจะมีการจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลเพื่อหลีกเลี่ยงการดำเนินงานอย่างไม่เป็นธรรมของหน่วยธุรกิจระบบส่งต่อผู้ผลิตไฟฟ้า

ขั้นที่ 2 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตยังคงสถานะเป็นศูนย์กลางในการจัดหาไฟฟ้าแต่เปิดโอกาสให้บุคคลที่สามารถเข้าสู่ระบบส่งหรือจำหน่าย แปรรูปโรงไฟฟ้าแห่งใหม่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตและเริ่มแปรรูปโรงไฟฟ้าปัจจุบัน โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2546

ขั้นที่ 3 การแข่งขันอย่างเสรีในการขายไฟฟ้าระบบส่งและการเปิดให้มีการแข่งขันในระดับลูกค้ารายย่อย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นไป

ประเด็นสำคัญในการปรับโครงสร้างสำหรับสาขาไฟฟ้าเพื่อให้มีการแข่งขันระหว่างภาคเอกชน ประกอบด้วย 3 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 การปรับโครงสร้างหน่วยงาน ที่เกี่ยวเนื่องจะมีการจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลสาขาพลังงานขึ้นดูแลโดยสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติจะรับผิดชอบในการปรับโครงสร้างสาขาพลังงานต่อไป อย่างไรก็ตามในการดำเนินการดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ จะประสานงานกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การไฟฟ้าส่วนหลวง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นที่ 2 อัตราค่าไฟฟ้าในตลาดแข่งขันเสรี ในปัจจุบันราคาค่าไฟฟ้าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยขายให้การไฟฟ้าส่วนหลวงมีอัตราสูงกว่าราคาที่ขายให้แก่การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เพื่อให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคขายไฟฟ้าให้กับลูกค้าได้ในราคาเดียวกับการไฟฟ้าส่วนหลวง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางในการกำหนดเงินชดเชย เพื่อส่งเสริมการแข่งขันเสรี

ประเด็นที่ 3 สัญญาซื้อขายไฟฟ้าในตลาดแข่งขันเสรี เนื่องจากสัญญาซื้อขายไฟฟ้าระหว่างการผลิตไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยกับผู้ผลิตไฟฟ้ารายใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่การผลิตแห่งประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการซื้อและจัดหาไฟฟ้า ดังนั้นเมื่อมีการเปิดการแข่งขันเสรีจึงต้องมีการปรับปรุงสัญญาซื้อขายไฟฟ้า ซึ่งการปรับปรุงดังกล่าวจะอยู่บนพื้นฐานที่เป็นที่ตกลงกันของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย

การปรับโครงสร้างรัฐวิสาหกิจสาขาสาขาวิชาชีพประชาชาติ มีโครงสร้างการบริหารจัดการในอนาคตคือการแข่งขัน โดยเสรีดังที่เป็นอยู่ในประเทศอื่น ๆ ซึ่งทำได้โดยการแยกกิจการขนส่งและการจัดจำหน่ายของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ออกจากกัน และจัดให้บุคคลที่สามเข้าสู่ระบบท่อส่งก๊าซได้ซึ่งจะทำให้เกิดการแข่งขันในการให้บริการวิชาชีพประชาชาติ

การปรับโครงสร้างรัฐวิสาหกิจสาขาน้ำมัน เนื่องจากธุรกิจค่าน้ำมันในประเทศไทยมีการแข่งขันสูง มีเอกชนจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการกลั่นน้ำมัน ดังนั้นความต้องการของตลาดจึงเป็นตัวกำหนดราคาน้ำมันเชื้อเพลิง

การแปรรูปของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) มี 2 แนวทางเลือกคือการแปรรูปแบบรวมทั้งองค์กร และการแปรรูปแบบแยกธุรกิจก๊าซ

ในการการกำกับดูแลนั้น ควรแยกหน้าที่ด้านการกำหนดนโยบายออกจากการกำกับดูแล โดยเด็ดขาด โดยการจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลอิสระแยกออกมาจากสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ เพื่อเข้ามารับผิดชอบเรื่องของการกำกับดูแลในสาขาไฟฟ้าและก๊าซ ดังนั้นการปรับโครงสร้างและการเปิดตลาดแข่งขันเสรี จำเป็นต้องได้รับการศึกษาอย่างรอบคอบจากทั้งสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติและรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง

ข. แผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจสาขาอื่นๆ ประกอบด้วยรัฐวิสาหกิจ จำนวน 42 แห่ง ซึ่งแบ่งย่อยออกได้เป็น 5 กลุ่มคือ ธนาคาร อุตสาหกรรม การพาณิชย์และบริการ การเกษตร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยมีมาตรการในการศึกษาทบทวนและจำแนกรัฐวิสาหกิจในกลุ่มนี้ออกเป็น 4 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ให้ฟื้นสภาพความเป็นรัฐวิสาหกิจโดยสิ้นเชิง ได้แก่ องค์กรการสุรา องค์กรการแก้ว องค์กรแบตเตอรี่ องค์กรฟอกหนัง โรงพิมพ์ตำรวจ และบริษัท ไม้อัดไทย จำกัด

ส่วนที่ 2 ปรับปรุงองค์กรเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการจำหน่ายโอนกิจการในอนาคต ได้แก่ โรงงานยาสูบ องค์กรตลาด การกีฬาแห่งประเทศไทย องค์กรเกษตรกรรม และสำนักงาน ธนาคุณเคราะห์

ส่วนที่ 3 แยกธุรกิจหลักและและจำหน่ายโอนส่วนที่ไม่ใช่ธุรกิจหลัก ได้แก่ โรงงานไฟ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล องค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้ องค์กรสะพานปลา องค์กรสวนยาง องค์กรส่งเสริมกิจการ โคนมแห่งประเทศไทย และการเคหะแห่งชาติ

ส่วนที่ 4 ให้คงสภาพความเป็นรัฐวิสาหกิจและนำหลักปฏิบัติที่ดีที่สุดของภาคเอกชนมาใช้ ได้แก่ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย องค์กรคลังสินค้า องค์กรสวนสัตว์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์กรสวนพฤกษศาสตร์ องค์กรตลาดเพื่อเกษตรกร สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง องค์กรพิพิธภัณฑน์วิทยาศาสตร์แห่งชาติและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

บทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐไทยภายใต้พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ

พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 ตราขึ้นตามข้อผูกพันที่ประเทศไทยมีต่อ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ภายหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 เงื่อนไขการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ผูกติดมาในหนังสือแจ้งความจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงิน ฉบับที่ 2 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ระบุว่า การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นเป้าหมายหลักในระยะปานกลางของแผนฟื้นฟูเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลได้ดำเนินการร่างแผนงาน เบื้องต้นในการเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจและรัฐวิสาหกิจที่ได้ดำเนินการแปรสภาพ เป็นบริษัทจำกัดแล้ว แต่รัฐบาลยังเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่อยู่จะถูกแปรรูปก่อนรัฐวิสาหกิจอื่น ๆ และจะ ดำเนินการปรับปรุงระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวกับรัฐวิสาหกิจให้สามารถแข่งขันเสรีได้มากขึ้น

พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 เริ่มก่อตัวขึ้นในปี พ.ศ. 2530 ในสมัยรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2522-2531) โดยคณะกรรมการรัฐวิสาหกิจแห่งชาติ (กรช.) ได้มีมติให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา พิจารณาร่างกฎหมายเปลี่ยนแปลงสภาพ รัฐวิสาหกิจให้เป็นบริษัทจำกัด ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้พิจารณายกร่างขึ้นตามมติ คณะกรรมการรัฐวิสาหกิจแห่งชาติ โดยใช้ชื่อว่า “ร่างพระราชบัญญัติการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. . . .” แต่ในขณะนั้นมีการต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจากกลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ อย่างรุนแรงทำให้การพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวต้องหยุดลงชั่วคราว

ต่อมาในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน (พ.ศ. 2534-2535) กระทรวงการคลังได้ เสนอร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวอีกครั้งหนึ่งและได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ร่างพระราชบัญญัติทุน รัฐวิสาหกิจ พ.ศ. . . .” โดยรวมเรื่องการแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจเป็นบริษัทจำกัด และการแปรรูป รัฐวิสาหกิจเข้าไว้ด้วยกันและเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2534 ต่อมา กระทรวงการคลังได้ขอถอนร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมาพิจารณาใหม่อีกครั้งหนึ่งเพื่อให้มีความ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ต่อมาในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย (สมัยแรก พ.ศ. 2535-2538) กระทรวงการคลัง ได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจากธนาคารโลกในการศึกษาปรับปรุงการดำเนินงานของ รัฐวิสาหกิจและแนวทางที่เหมาะสมในการเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจ และได้เสนอ แนวทางการปรับปรุงพระราชบัญญัติทุนของรัฐวิสาหกิจ ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 กระทรวงการคลัง ได้ดำเนินการปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติทุนของรัฐวิสาหกิจอีกครั้งหนึ่งและได้แต่งตั้งคณะทำงาน ขึ้นเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติทุนของรัฐวิสาหกิจด้วย

ในสมัยรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปะอาชา (พ.ศ. 2538-2539) คณะทำงานของกระทรวงการคลังได้ร่วมกันปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติทุนของรัฐวิสาหกิจและกระทรวงการคลังได้เสนอร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ ในวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2539

ต่อมาในสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (พ.ศ. 2539-2540) กระทรวงการคลังได้เสนอร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจต่อคณะรัฐมนตรี แต่ปรากฏว่าส่วนราชการต่าง ๆ มีความเห็นขัดแย้งกัน ดังนั้นสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี จึงส่งเรื่องให้กระทรวงการคลังทบทวนปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจดังกล่าวให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนแล้วเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลเป็นรัฐบาลนายชวน หลีกภัย (สมัยที่สองพ.ศ. 2540-2544) ในปี พ.ศ. 2541 คณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจได้ประชุมและมีมติรับหลักการของร่างกฎหมายทุนรัฐวิสาหกิจ เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2541 ต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ และนำเสนอสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาและรับหลักการเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2541 และเสนอวุฒิสภาพิจารณาต่อไป

วุฒิสภาได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ และรับหลักการเมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2542 และลงมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2542 และสภาผู้แทนราษฎรมีมติรับร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ จากวุฒิสภาเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2542

ต่อมาร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ ได้ผ่านกระบวนการนิติบัญญัติอย่างสมบูรณ์และมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2542)

พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ เป็นกฎหมายที่อำนวยความสะดวกให้แก่รัฐวิสาหกิจที่ยังไม่มีสถานะเป็นบริษัทให้แปลงเป็นบริษัท (Corporatization) ได้โดยรวดเร็วและเป็นไปตามขั้นตอนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีได้มีเนื้อหาสาระที่ก้าวล่วงไปถึงการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (Privatization) แต่อย่างใดถึงแม้รัฐวิสาหกิจจะแปลงเป็นบริษัทแล้วบริษัทนั้นก็ยังคงมีสถานะเป็นรัฐวิสาหกิจอยู่เช่นเดิม

สำหรับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจโดยการจำหน่ายหุ้นให้กับเอกชนรวมทั้งประชาชนทั่วไปและพนักงานนั้นเป็นขั้นตอนต่อไปที่อยู่นอกเหนือจากขั้นตอนต่าง ๆ ที่พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจกำหนดไว้

นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้นจะพิจารณาโดยคณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจ การนำนโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไปสู่การปฏิบัตินั้นจะต้องพิจารณาถึงความพร้อมและเหมาะสม โครงสร้างองค์กรและโครงสร้างตลาดสินค้าบริการของรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐวิสาหกิจประเภทสาธารณูปโภคและสาธารณูปการนั้นก่อนที่จะให้เอกชนมาร่วมกิจการรัฐบาลมีนโยบายที่ชัดเจนกำหนดให้จะต้องจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการกำหนดราคา กำหนดคุณภาพและมาตรฐานขั้นต่ำของบริการ ให้มีความเป็นธรรมต่อผู้บริโภคและผู้ลงทุน และรวมถึงการคุ้มครองผู้บริโภคด้วย ทั้งนี้เพื่อแยกอำนาจการกำกับดูแลออกจากอำนาจให้บริการของรัฐวิสาหกิจ

อย่างไรก็ดีรายละเอียดในพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจได้กำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งซึ่งมีอำนาจในการวางหลักเกณฑ์และเงื่อนไข เพื่อให้การดำเนินการของบริษัทมีคุณภาพและอัตราค่าบริการหรือราคาที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายรวมทั้งผู้ประกอบการด้วย (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2542)

พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ เกิดขึ้นเนื่องจากภาครัฐต้องการเพิ่มบทบาทภาคเอกชนในรัฐวิสาหกิจโดยการให้เอกชนเข้ามาร่วมถือหุ้นในกิจการบางส่วน หรือขายหุ้นแก่ประชาชน โดยผ่านตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพื่อระดมทุนมาใช้ในกิจการของรัฐ ส่วนการให้บริการของรัฐวิสาหกิจนั้นยังคงดำเนินการอยู่ต่อไปอย่างต่อเนื่อง และพนักงานยังคงมีงานทำอยู่ต่อไป แต่ในขณะนั้นรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายเฉพาะคือพระราชบัญญัติและพระราชกฤษฎีกาหรือตั้งขึ้นโดยมติคณะรัฐมนตรี ทำให้รัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ยังมีทุนเป็นก้อนทำให้ไม่สามารถเพิ่มบทบาทภาคเอกชนโดยการให้เอกชนเข้ามาร่วมถือหุ้นได้ หากรัฐประสงค์จะเพิ่มบทบาทภาคเอกชนโดยวิธีดังกล่าวจะต้องแก้ไขกฎหมายจัดตั้งรัฐวิสาหกิจทีละฉบับ ทำให้ต้องใช้เวลามาก คณะกรรมการรัฐวิสาหกิจแห่งชาติจึงเสนอให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีการ่างกฎหมายกลางขึ้นมาฉบับหนึ่งเพื่อให้รัฐวิสาหกิจที่มีทุนเป็นก้อนสามารถแปลงเป็นหุ้นในรูปแบบบริษัทได้และได้นำเสนอรัฐบาล ในขณะนั้น แต่เนื่องจากปัญหาการยอมรับเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและปัญหาความเข้าใจของพนักงานและประชาชนยังเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานดังนั้นรัฐบาลจึงได้ขอถอนร่างกฎหมายดังกล่าวกลับมาพิจารณาเพื่อความรอบคอบอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาเมื่อได้มีการประชาสัมพันธ์ และทำความเข้าใจกับพนักงานรัฐวิสาหกิจและประชาชนเกี่ยวกับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจมากยิ่งขึ้นพอสมควรแล้ว กระทรวงการคลังจึงได้ดำเนินการปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแนวนโยบายการให้เอกชนร่วมถือหุ้นในรัฐวิสาหกิจเรื่อยมาเป็นลำดับและได้นำเสนอคณะกรรมการกำกับนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจ และพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการ

ด้านนิติบัญญัติและประกาศใช้เรียบร้อยแล้ว (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2542)

ในด้านความจำเป็นที่จะต้องมีการพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจนั้นเนื่องจากรัฐวิสาหกิจถือเป็นกิจการที่ราชการกึ่งเอกชนที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เช่น กิจการไฟฟ้า โทรศัพท์ และน้ำประปา เป็นต้น ซึ่งเป็นบริการพื้นฐานแก่ประชาชนและถือเป็นภาคสำคัญอีกภาคหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนฟื้นฟูเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศให้พ้นจากวิกฤติโดยเร็ว นอกจากนี้การดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจการ โทรคมนาคมและการขนส่งยังเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้นรัฐวิสาหกิจจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับนโยบายและโครงสร้างในการบริหารงานและการลงทุนให้ทันสมัยและมีศักยภาพในการแข่งขัน

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างและการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้น โดยกฎหมายเฉพาะจึงทำให้รัฐวิสาหกิจมีสภาพเป็นองค์การของรัฐมิได้อยู่ในรูปบริษัท ทำให้การปรับโครงสร้างให้มีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นกระทำได้อย่างไม่คล่องตัว เนื่องจากต้องแก้ไขกฎหมายจัดตั้งรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งจากรัฐสภาซึ่งมีวิธีและขั้นตอนในการดำเนินการหลายขั้นตอนและต้องใช้เวลาอันนาน แต่ขณะเดียวกันการลงทุนของรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะกิจการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ มีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนในการขยายกิจการอยู่ในอัตราที่สูงมากในขณะที่งบประมาณที่จะใช้ขยายงานถูกจำกัดทั้งด้านการลงทุนด้วยรายได้ของรัฐวิสาหกิจ การกู้เงินจากต่างประเทศ หรือการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากรัฐ

จากความจำเป็นและข้อจำกัดดังกล่าว รัฐวิสาหกิจที่อยู่ในรูปองค์การของรัฐจึงหาทางออกด้วยการจัดตั้งบริษัทลูกขึ้นแล้วโอนอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการผ่านบริษัทลูกทำให้บริษัทลูกเหล่านี้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงานเช่นเดียวกับบริษัทเอกชน รวมทั้งสามารถที่จะระดมทุนขยายงานด้วยตนเองและไม่ต้องพึ่งพากรัฐ โดยการร่วมทุนกับภาคเอกชนหรือกระจายหุ้นผ่านตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เช่นบริษัท จัดการทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทลูกของการประปาส่วนภูมิภาค และบริษัท ปตท.สผ. จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทลูกของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เป็นต้น

ส่วนรัฐวิสาหกิจบางแห่งที่ไม่สามารถดำเนินการดังกล่าวได้ เนื่องจากกฎหมายจัดตั้งมิได้เปิดโอกาสให้รัฐวิสาหกิจเหล่านั้นจัดตั้งบริษัทลูก ทำให้รัฐวิสาหกิจต้องเสนอขอแก้ไขกฎหมายจัดตั้งต่อรัฐสภาเป็นราย ๆ ไปเพื่อขอเปลี่ยนเป็นบริษัทหรือตั้งบริษัทลูกได้ซึ่งต้องใช้ระยะเวลา

ในการเสนอกฎหมายที่ยาวนานจึงทำให้การเปลี่ยนแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจเหล่านั้นไม่ทันต่อสถานการณ์ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2542)

ในการตราพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐเมื่อมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนสถานะของรัฐวิสาหกิจจากรูปแบบเดิมที่เป็นรัฐวิสาหกิจประเภทองค์การของรัฐตามที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้นให้เป็นรูปแบบบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดแต่ยังคงมีสถานะเป็นรัฐวิสาหกิจและมีการเปลี่ยนทุนจากรัฐวิสาหกิจเดิมเป็นหุ้นของบริษัทยุติโดยที่รัฐถือหุ้นทั้งหมดและยังคงให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดิม รวมทั้งให้พนักงานมีฐานะเช่นเดียวกับที่เคยเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจเดิม ทั้งนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการปรับโครงสร้างองค์กรของรัฐวิสาหกิจเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินกิจการและเพื่อเปิดโอกาสให้การระดมทุนจากตลาดทุนกระทำได้โดยสะดวกภายหลังจากที่ได้มีการเตรียมการปรับโครงสร้างการบริหารภายในรัฐวิสาหกิจ ความพร้อมของรัฐวิสาหกิจและโครงสร้างด้านการตลาดของกิจการรัฐวิสาหกิจเพื่อให้รัฐวิสาหกิจมีประสิทธิภาพและมีขีดความสามารถในการแข่งขันกับภาคเอกชนเรียบร้อยแล้ว (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2542)

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติทุนของรัฐวิสาหกิจ กล่าวคือรัฐวิสาหกิจที่อยู่ในข่ายจะใช้พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจได้คือรัฐวิสาหกิจประเภทองค์การของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ สำหรับรัฐวิสาหกิจที่มีสถานะภาพเป็นบริษัทอยู่แล้วไม่ต้องใช้กฎหมายฉบับนี้

รัฐวิสาหกิจ ตามคำจำกัดความที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2502 แยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 ได้แก่ประเภทองค์การของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ รัฐวิสาหกิจประเภทนี้เป็นรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งโดยมีกฎหมายเฉพาะของรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกาหรือพระราชกำหนดก็ตาม เช่นการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ เป็นต้น รวมทั้งรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งตามระเบียบ ซึ่งไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล เช่น โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง โรงงานไฟ โรงงานสุรา กรมสรรพสามิต โรงพิมพ์ตำรวจ กรมตำรวจ สำนักงานขนานุเคราะห์ กรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

ประเภทที่ 2 ได้แก่ประเภทบริษัทซึ่งจัดตั้งขึ้นภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด โดยรัฐหรือรัฐวิสาหกิจถือหุ้นมากกว่าร้อยละ 50 เช่น บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) บริษัท ขนส่ง จำกัด บริษัท อู่กรุงเทพ จำกัด เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2542)

กล่าวโดยสรุปก็คือรัฐวิสาหกิจในประเทศไทยแบ่งได้เป็นสองกลุ่มใหญ่คือกลุ่มนิติบุคคลมหาชนและนิติบุคคลเอกชน กลุ่มที่เป็นนิติบุคคลมหาชนเป็นกลุ่มที่จัดตั้งโดยกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติธนาคารออมสิน หรือพระราชกฤษฎีกาองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เป็นต้น กลุ่มนิติบุคคลมหาชนนี้จะมีอำนาจรัฐและสิทธิพิเศษจากรัฐ เช่น อำนาจในการปักเสาไฟฟ้าในที่ดินของเอกชน อำนาจพาดสายไฟฟ้าผ่านที่ดินของเอกชน อำนาจในการฝังท่ออากาศหรือท่อน้ำมันผ่านที่ดินของเอกชนหรือสิทธิในการใช้ทรัพย์สินของราชพัสดุ เป็นต้น

ส่วนกลุ่มที่เป็นนิติบุคคลเอกชนเป็นกลุ่มที่จัดตั้งโดยการจดทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์หรือตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเหมือนบริษัทเอกชนทั่วไป มีทุนจดทะเบียน มีหุ้น มีผู้ถือหุ้น มีทรัพย์สินเป็นของตัวเอง เช่น บริษัท ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) และบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) นิติบุคคลเอกชนกลุ่มนี้ไม่มีอำนาจมหาชนในกับบังคับเอากับเอกชนทั่วไปเหมือนกลุ่มนิติบุคคลมหาชนและการดำเนินงานจะเป็นเหมือนบริษัทเอกชนทั่วไป

ส่วนสาเหตุที่ต้องใช้พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจก็คือรัฐวิสาหกิจกลุ่มนิติบุคคลมหาชนไม่มีทุนจดทะเบียน ไม่มีหุ้นและไม่มีผู้ถือหุ้น ดังนั้นในการแปรรูปจึงไม่สามารถกระทำได้ทันทีปัญหาดังกล่าวจึงเป็นที่มาของพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจที่เป็นเครื่องมือทางกฎหมายในการนำรัฐวิสาหกิจที่เป็นนิติบุคคลมหาชนมาเข้ากระบวนการแปลงสภาพให้กลายเป็นรัฐวิสาหกิจที่เป็นนิติบุคคลเอกชนก่อนแล้วจึงจะสามารถแปรรูปหรือกระจายหุ้นต่อไปได้

พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ มิได้เป็นกฎหมายในลักษณะบังคับให้รัฐวิสาหกิจทุกแห่งต้องแปลงสภาพเป็นบริษัท แต่เป็นกฎหมายในลักษณะที่เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้เมื่อรัฐวิสาหกิจใดที่อยู่ในประเภทองค์การของรัฐบาลหรือหน่วยงานธุรกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของจะแปลงเป็นบริษัทเมื่อรัฐวิสาหกิจเหล่านั้นแปลงเป็นบริษัทแล้ว บริษัทดังกล่าวก็ยังคงมีสถานะเป็นรัฐวิสาหกิจอยู่ เช่นเดิม เนื่องจากกระทรวงการคลังถือหุ้นทั้งหมดทั้งนี้เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 บังคับไว้ และบริษัทยังคงมีสถานะเป็นรัฐวิสาหกิจอยู่ ครอบคลุมที่รัฐยังคงถือหุ้นในบริษัทนั้นมากกว่าร้อยละ 50 แต่เมื่อรัฐจำหน่ายหุ้นในบริษัทจนถือหุ้นต่ำกว่าร้อยละ 50 แล้วบริษัทจึงจะกลายเป็นบริษัทของเอกชนเต็มรูปแบบ

พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดขอบเขตการแปลงเป็นบริษัทไว้อย่างยืดหยุ่นซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในทางปฏิบัติได้หลายวิธี โดยขึ้นอยู่กับความเหมาะสมสำหรับรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่ง กล่าวคือรัฐวิสาหกิจหนึ่งจะเปลี่ยนทุนเป็นหุ้นเรือนหุ้นและจัดตั้งเป็นบริษัทเพียงบริษัทเดียวทั้งหมดก็ได้ หรือรัฐวิสาหกิจหนึ่งจะเปลี่ยนทุนเป็นหุ้นและจัดตั้งเป็นบริษัทหลายบริษัทก็ได้ และจะกระทำในคราวเดียวกันหรือไม่ก็ได้ หรือรวมกิจการทั้งหมดหรือบางส่วน of หลายรัฐวิสาหกิจมาจัดตั้งเป็นบริษัทเดียวหรือหลายบริษัทก็ได้

การโอนสินทรัพย์และการกำหนดมูลค่าหุ้นและจำนวนหุ้นของธุรกิจที่แปลงเป็นบริษัทจำกัดนั้นพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ว่าในวันจดทะเบียนบริษัท ให้บรรดากิจการ สิทธิ หนี้ ความรับผิดชอบ และสินทรัพย์ของธุรกิจโอนไปเป็นของบริษัทโดยสินทรัพย์นั้นจะโอนไปตามราคาในบัญชี จึงไม่ต้องมีการประเมินราคาสินทรัพย์ของธุรกิจ อีกส่วนการประเมินราคาสินทรัพย์ใหม่จะกระทำต่อเมื่อมีการจำหน่ายหุ้นเดิมหรือหุ้นเพิ่มทุนออกไป

สำหรับการกำหนดจำนวนหุ้นและมูลค่าหุ้น สามารถกระทำได้โดยการนำทุนประเดิม ซึ่งอาจจะมาจากงบประมาณแผ่นดินมาจดทะเบียนเป็นทุนจดทะเบียน ในส่วนของรายการอื่น ๆ ที่เป็นส่วนของผู้ถือหุ้น เช่น ส่วนเกินทุนกำไรสะสม ก็ยังคงอยู่อย่างเดิมในบัญชีทุนของบุคคลของบริษัทนั้น

ส่วนในเรื่องการพนักงาน พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ว่าในวันจดทะเบียนบริษัท ให้พนักงานของบริษัทดังกล่าวที่เป็นรัฐวิสาหกิจได้รับเงินเดือน ค่าจ้าง และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ไม่น้อยกว่าที่เคยได้รับอยู่เดิมและให้นับอายุงานต่อเนื่องโดยไม่มีการเลิกจ้าง โดยให้ถือว่าเวลาการทำงานของพนักงานในรัฐวิสาหกิจเดิมเป็นเวลาการทำงานในบริษัท และโดยที่สถานภาพของบริษัทนั้นยังคงมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจเช่นเดิม พนักงานที่โอนมาเป็นพนักงานของบริษัทยังคงมีฐานะเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจภายใต้กฎหมายว่าด้วยพนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์เหมือนเดิม

ในเรื่องการค้ำประกันเงินกู้ พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ว่าในวันจดทะเบียนบริษัท หนี้ของรัฐวิสาหกิจที่กระทรวงการคลังค้ำประกันอยู่แล้วก็ให้กระทรวงการคลังค้ำประกันต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามภาระผูกพันในสัญญาที่มีอยู่เดิมอันจะทำให้กิจการดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้รัฐวิสาหกิจหลายแห่งได้กู้ยืมเงินมาจากสถาบันการเงินต่างประเทศ ถ้ารัฐไม่ค้ำประกันต่อไปอาจทำให้เจ้าหนี้เรียกชำระหนี้คืนเงินกู้ทั้งหมดในจำนวนที่สูงมากรัฐไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ดังกล่าวทั้งหมดในคราวเดียวกันได้ ดังนั้นรัฐโดยกระทรวงการคลังจึงยังจำเป็นต้องค้ำประกันหนี้นั้นต่อไป อย่างไรก็ตามก็ได้บัญญัติให้ภาระการค้ำประกันนั้นอาจถูกเรียกเก็บค่าธรรมเนียมได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปฏิบัติตามหลักของธุรกิจทั่วไป

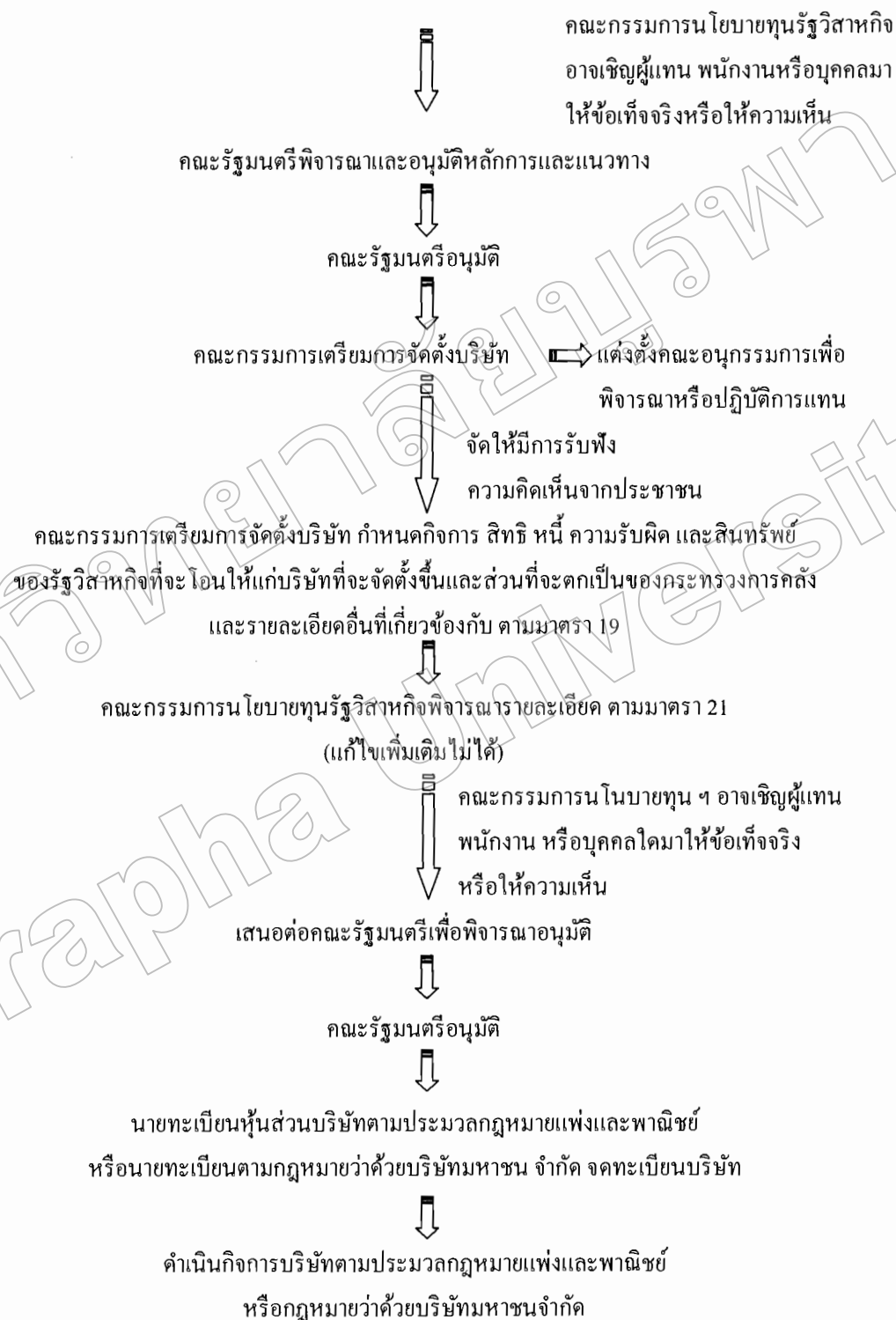
ส่วนสิทธิการใช้ที่ราชพัสดุหรือที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินที่รัฐวิสาหกิจเคยมีอยู่ตามกฎหมายที่ราชพัสดุหรือกฎหมายอื่นนั้นให้บริษัทมีสิทธิในการใช้ที่นั้นต่อไปตามเงื่อนไขเดิม แต่ต้องจ่ายค่าตอบแทนเป็นรายได้แผ่นดินตามที่กระทรวงการคลังกำหนดเพื่อให้การดำเนินกิจการของบริษัทสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้นในแง่ของการสะท้อนถึงต้นทุนการดำเนินงาน

ในกรณีที่กฎหมายจัดตั้งของรัฐวิสาหกิจที่มีการเปลี่ยนทุนเป็นทุนเรือนหุ้นหรือกฎหมายอื่นมีบทบัญญัติให้อำนาจรัฐวิสาหกิจดำเนินการใด ๆ ต่อบุคคล ทรัพย์สินหรือสิทธิของบุคคล หรือมีบทบัญญัติให้การดำเนินการของรัฐวิสาหกิจนั้นได้รับยกเว้น ไม่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการใด หรือได้รับการยกเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายในเรื่องใดหรือมีบทบัญญัติให้สิทธิพิเศษแก่รัฐวิสาหกิจนั้นเป็นกรณีเฉพาะหรือมีบทบัญญัติคุ้มครองกิจการพนักงานหรือลูกจ้างของรัฐวิสาหกิจให้ถือว่าบทบัญญัตินั้นยังคงมีผลใช้บังคับต่อไป อย่างไรก็ตามอำนาจสิทธิหรือประโยชน์ที่ว่านั้นอาจจำกัดหรือคงได้

เมื่อได้เปลี่ยนทุนของรัฐวิสาหกิจใด เป็นทุนเรือนหุ้นและจัดตั้งเป็นบริษัททั้งองค์กรแล้ว พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้ยกเลิกกฎหมายจัดตั้งรัฐวิสาหกิจนั้นตามเงื่อนไขที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาเพื่อลดภาระที่จะต้องตรากฎหมายยกเลิกกฎหมายจัดตั้งรัฐวิสาหกิจเป็นรายฉบับในภายหลัง แต่ในกรณีที่รัฐวิสาหกิจเดิมมีอำนาจ สิทธิหรือประโยชน์ ตามกฎหมายจัดตั้งรัฐวิสาหกิจอยู่อย่างใดและมีการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดให้บริษัทมีอำนาจ สิทธิหรือประโยชน์ดังกล่าว ก็ให้ถือว่าบทบัญญัติของกฎหมายที่ยกเลิกนั้นยังคงใช้บังคับได้ต่อไปตามระยะเวลาที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

รัฐวิสาหกิจใดที่มีความประสงค์จะเปลี่ยนทุนทั้งหมดหรือบางส่วนเป็นทุนเรือนหุ้นในรูปแบบบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัด จะทำเรื่องเสนอต่อกระทรวงเจ้าสังกัดของรัฐวิสาหกิจให้ความเห็นชอบก่อนแล้วนำเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจ และดำเนินการตามขั้นตอนของพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 ดังที่ได้แสดงในภาพประกอบที่ 8

คณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจ

ที่มา : พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ, 2542

ภาพที่ 8 สรุปขั้นตอนการแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจเป็นบริษัท

ในภาพประกอบที่ 8 แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนการแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจเป็นบริษัท ดังนี้

1. คณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาอนุมัติในหลักการ และแนวทางให้ดำเนินการนำทุนบางส่วนหรือทั้งหมด มาแปลงเป็นทุนเรือนหุ้นในรูปแบบของ

2. เมื่อคณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการตามข้อ 1 แล้ว คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัทซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งจะพิจารณารายละเอียดในการแปลงทุนเป็นทุนเรือนหุ้นให้เหมาะสมกับรัฐวิสาหกิจแต่ละแห่ง เช่น กำหนดกิจการ สิทธิ หนี้ ความรับผิดชอบ และสินทรัพย์ส่วนที่จะโอนไปให้แก่บริษัทที่จะจัดตั้งขึ้น กำหนดทุนเรือนหุ้นหรือทุนจดทะเบียนสำหรับการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัท จำนวนหุ้นและมูลค่าของหุ้นแต่ละหุ้น ตลอดจนรายการต่าง ๆ ที่เป็นส่วนของผู้ถือหุ้น กำหนดพนักงานที่จะให้เป็นลูกจ้างของบริษัท จัดทำหนังสือบริคณห์สนธิ และข้อบังคับของบริษัท จัดทำร่างพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับการกำหนด จำกัด หรือลดอำนาจ สิทธิ หรือประโยชน์ต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายจัดตั้ง หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับรัฐวิสาหกิจนั้น ๆ จัดทำร่างพระราชกฤษฎีกาเพื่อกำหนดเงื่อนไขเวลาขุบเลิกรัฐวิสาหกิจในกรณีมีการโอนกิจการไปทั้งหมด และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

3. เมื่อคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัท พิจารณารายละเอียดต่าง ๆ แล้วก็นำเสนอคณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจเพื่อพิจารณาต่อไป

4. คณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจพิจารณารายละเอียดในการจัดตั้งบริษัทตามข้อ 2 และเสนอคณะรัฐมนตรี

5. เมื่อคณะรัฐมนตรีอนุมัติรายละเอียดในการเปลี่ยนทุน ขององค์การใดเป็นทุนเรือนหุ้นแล้วก็ให้นายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือนายทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัดแล้วแต่กรณีจดทะเบียนบริษัทตามกฎหมายนั้น โดยในขั้นแรกให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ถือหุ้นแทนรัฐบาลทั้งหมด ซึ่งบริษัทดังกล่าวยังคงมีสถานภาพเป็นรัฐวิสาหกิจอยู่เช่นเดิม

ประโยชน์ที่ได้รับจากการแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจเป็นบริษัท มีดังนี้

1. ทำให้องค์การที่มีทุนเป็นก้อน สามารถแปลงเป็นทุนเรือนหุ้นในรูปแบบบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัด ไม่ต้องดำเนินการจัดตั้งบริษัทตามขั้นตอนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด ดังนั้นการแปลงเป็นบริษัทจึงทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และเมื่อมีการจัดตั้งบริษัทแล้วก็ไม่ต้องออกกฎหมายยกเลิกกฎหมายจัดตั้งรัฐวิสาหกิจแต่ละฉบับ เนื่องจากได้กำหนดให้พระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายที่มีผลให้ยกเลิกกฎหมายจัดตั้งรัฐวิสาหกิจไว้ด้วย

2. เมื่อแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจเป็นบริษัทแล้ว บริษัทนั้น ๆ สามารถระดมทุนจากตลาดทุนมาใช้ในการขยายงานของรัฐวิสาหกิจได้โดยไม่เป็นภาระต่อรัฐบาล

3. การแปลงสภาพรัฐวิสาหกิจเป็นบริษัท ทำให้การบริหารงานมีความคล่องตัวขึ้น และการกำกับดูแลการบริหารงานของบริษัทเป็นไปด้วยความโปร่งใสยิ่งขึ้น

4. พนักงานและลูกจ้างของรัฐวิสาหกิจที่แปลงสภาพเป็นบริษัทแล้วยังคงได้รับหลักประกันในการทำงาน โดยเฉพาะด้านค่าตอบแทนต่าง ๆ ที่จะได้ไม่น้อยกว่าเดิมและสามารถนับอายุการทำงานต่อเนื่องได้โดยไม่ถือว่าเป็นการเลิกจ้าง (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2542)

ต่อมารัฐบาลได้ดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 ซึ่งปรากฏว่ามีรัฐวิสาหกิจบางแห่งได้ดำเนินการกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเรียบร้อยแล้ว รัฐวิสาหกิจบางแห่งได้ดำเนินการแปลงสภาพเป็นบริษัทจำกัดและรอการนำหุ้นเข้าจดทะเบียนและกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยต่อไป และยังมีรัฐวิสาหกิจบางแห่งที่ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาว่าการแปรรูปไม่ชอบด้วยกฎหมาย ในที่นี้จะขอนำเสนอกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อชี้ให้เห็นว่าบทบาทการประกอบธุรกิจของรัฐหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 นั้นมีทิศทางและเป้าหมายในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ให้เป็นของเอกชนโดยใช้กระบวนการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจ (State Enterprise) เป็นบริษัทรัฐวิสาหกิจ (Public Enterprise) อย่างไรก็ตามกระบวนการแปรสภาพดังกล่าวก็ไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วเนื่องจากกระแสการต่อต้านของกลุ่มพลังภาคประชาชนภายในประเทศ ดังนั้นในบทนี้จึงนำเสนอกรณีศึกษา 3 กรณี เพื่อสะท้อนภาพรวมใน 3 ลักษณะ คือ

1. กรณีการแปรสภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการต่อต้านคัดค้านการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจของกลุ่มพลังประชาชนที่มีต่อนโยบายการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจจนทำให้นโยบายการแปรสภาพต้องชะงักงัน กล่าวคือนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ มีนโยบายในการส่งเสริมให้เอกชนเข้าไปมีบทบาทในการผลิตไฟฟ้าตามแผนพัฒนากำลังผลิตไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยนั้นการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจะรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระรายใหญ่และผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระรายเล็กซึ่งเป็นนโยบายที่รัฐส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในกิจการไฟฟ้าของประเทศมากขึ้น และรัฐบาลกำหนดให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตไฟฟ้าภาคเอกชนในระยะแรก

ต่อมาคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้มีมติอนุมัติตามมติ คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติเกี่ยวกับแนวทางในการปรับโครงสร้างและการแปรรูป กิจการไฟฟ้าของประเทศไทย เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2539 ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการ นโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2542)

ก. โครงสร้างกิจการไฟฟ้าในระยะปานกลาง (พ.ศ. 2539-2542) การดำเนินกิจการ ของการไฟฟ้าในช่วงนี้เป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่โครงสร้างกิจการไฟฟ้าในระยะยาว ดังนั้นจึงต้องปรับ โครงสร้างและมีการแปรรูปกิจการไฟฟ้าของประเทศไทย จากกิจการที่ผูกขาดโดยรัฐ มาสู่การส่งเสริมบทบาทของเอกชนมากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการบริหารงานในเชิงพาณิชย์ โดยมีลักษณะรูปแบบ โครงสร้างดังนี้

ด้านกิจการผลิตไฟฟ้า ส่งเสริมให้มีผู้ผลิตหลายรายและยังคงส่งเสริมผู้ผลิตเอกชนราย เล็กที่ผลิตไฟฟ้าโดยระบบ Cogeneration และผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระรายเล็ก รวมทั้งยังคงส่งเสริมผู้ผลิต ไฟฟ้าอิสระรายใหญ่ และแปรรูปโรงไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยให้เป็นบริษัท จำกัดเพื่อเพิ่มการแข่งขันในกิจการไฟฟ้า

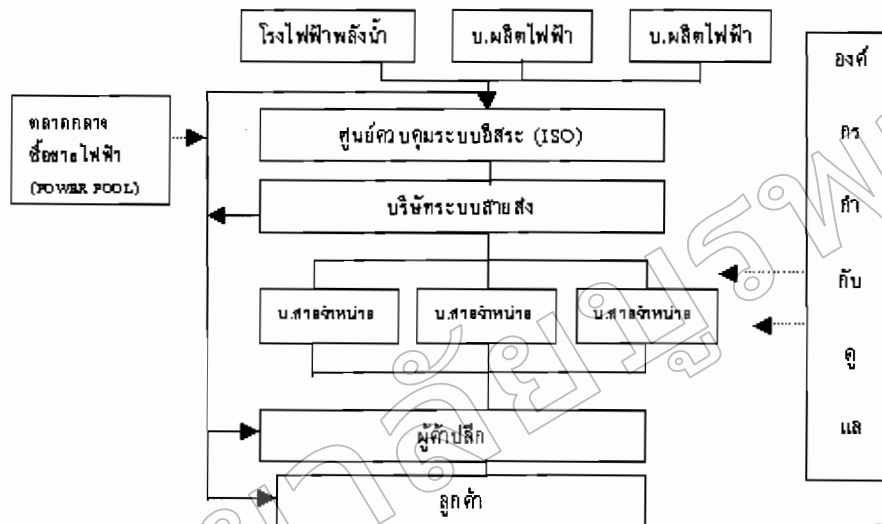
ด้านกิจการสายส่ง ด้วยการแยกกิจการสายส่งไฟฟ้าออกเป็นหน่วยธุรกิจภายใต้การดูแล ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยยังคงเป็น รัฐวิสาหกิจ แต่กิจการสายส่งจะต้องมีความเป็นกลางในการรับซื้อไฟฟ้าจากผู้ผลิตต่าง ๆ จากผู้ผลิต ไฟฟ้าอิสระรายเล็กและผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระรายใหญ่ รวมทั้งผู้ผลิตที่เป็นบริษัทย่อยเกิดจากการแปร รูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

ด้านกิจการจำหน่ายไฟฟ้า การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จะปรับตัวให้มีการบริหาร เชิงธุรกิจแต่ก็ยังคงมีสภาพเป็นรัฐวิสาหกิจและยังคงทำหน้าที่ให้บริการจำหน่ายไฟฟ้าในพื้นที่ ของตนดั้งเดิม

ด้านการกำกับดูแล คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติและสำนักงานบริหาร คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ยังคงมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่จะกำกับดูแลกิจการ ไฟฟ้าในระยะปานกลาง แต่จะต้องมีการปรับปรุงแนวทางในการกำกับดูแลโดยเน้นการปรับปรุง ประสิทธิภาพของกิจการไฟฟ้าและคุณภาพของการบริการควบคู่ไปด้วย

ข. โครงสร้างกิจการไฟฟ้าในระยะยาว จะแยกออกเป็น 2 กิจการ คือ กิจการผลิตไฟฟ้า (Generation) กิจการสายส่งไฟฟ้า (Transmission) และกิจการจำหน่ายไฟฟ้า (Distribution) ซึ่งในแต่ละ กิจการจะถูกแปรสภาพเป็นบริษัทจำกัดและรัฐบาลจะลดบทบาทของตนเองลง โดยเอกชนจะมี บทบาทเพิ่มมากขึ้น และหรือกระจายหุ้นให้แก่ประชาชนด้วยการเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ แห่งประเทศไทย โดยมีลักษณะรูปแบบโครงสร้างที่ได้แสดงในภาพประกอบที่ 9

โครงสร้างกิจการไฟฟ้าในระยะยาว

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2542

ภาพที่ 9 โครงสร้างกิจการไฟฟ้าในระยะยาว

ในภาพประกอบที่ 9 แสดงให้เห็น โครงสร้างกิจการไฟฟ้าในระยะยาว คือกิจการผลิตไฟฟ้าจะส่งเสริมให้มีผู้ผลิตหลายรายเพื่อเพิ่มการแข่งขันในระบบผลิตไฟฟ้าและเพิ่มบทบาทของเอกชนเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตไฟฟ้าและเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้ใช้ไฟฟ้า กิจการสายส่งจะเปิดโอกาสให้ผู้ซื้อไฟฟ้าสามารถซื้อไฟฟ้าโดยตรงได้จากผู้ผลิตไฟฟ้า โดยใช้บริการสายส่งภายใต้หลักเกณฑ์การกำหนดค่าใช้บริการสายส่งที่เป็นธรรม

กิจการจำหน่ายไฟฟ้า ให้แต่ละเขตยังคงมีผู้จำหน่ายเพียงรายเดียวเพราะเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพเชิงเศรษฐศาสตร์มากที่สุด แต่ระบบสายส่งจะเปิดโอกาสให้ผู้ซื้อไฟฟ้าสามารถซื้อไฟฟ้าโดยตรงได้จากผู้ผลิตไฟฟ้า

การกำกับดูแล จะมีการจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลที่เป็นอิสระ (Independent Regulatory Body) ทำหน้าที่กำกับดูแลกิจการไฟฟ้าให้มีการแข่งขันกันอย่างสมบูรณ์และเป็นไปตามกลไกตลาด พร้อมทั้งสร้างความมั่นใจและเป็นธรรมแก่ผู้ลงทุนและผู้ซื้อไฟฟ้า อันจะส่งผลให้ระบบไฟฟ้ามีประสิทธิภาพสูงและให้ประโยชน์แก่ผู้ใช้ไฟฟ้าได้มากที่สุด

ต่อมาคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ได้มีมติเห็นชอบข้อเสนอการปรับโครงสร้างกิจการไฟฟ้าและการจัดตั้งตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้ารวมทั้งแผนการดำเนินงานในการปรับโครงสร้างกิจการไฟฟ้า เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 และวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2543 โดยมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การไฟฟ้านครหลวง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และส่วนงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายและมอบหมายให้คณะกรรมการประสานการดำเนินงานในอนาคตของการไฟฟ้า ประกอบด้วยเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติเป็นประธานและผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กรมบัญชีกลาง และการไฟฟ้า ทั้ง 3 แห่ง เป็นผู้กำกับดูแลการดำเนินงาน และให้กระทรวงการคลังทำหน้าที่ประเมินผลการดำเนินงานของการไฟฟ้า ทั้ง 3 แห่ง

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกิจการไฟฟ้าดังกล่าว จะมี 3 ขั้นตอน ดังนี้คือ
 ขั้นตอนที่ 1 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ยังคงสถานะของผู้ซื้อและผู้จัดหาพลังไฟฟ้าหลักของประเทศ ไปถึงปี พ.ศ. 2544 ส่วนการไฟฟ้านครหลวง และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ยังมีหน้าที่ในการจัดจำหน่ายไฟฟ้าให้กับประชาชนเช่นเดิม ยกเว้นในกรณีที่ผู้ใช้ไฟฟ้าขอซื้อไฟฟ้าโดยตรงจากผู้ผลิตไฟฟ้าภาคเอกชน

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จะแปลงสภาพเป็นบริษัทจำกัด โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 ซึ่งหน่วยธุรกิจแต่ละหน่วยของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จะดำเนินงานในลักษณะของศูนย์กำไร (Profit Center) พร้อมทั้งแปรรูปโรงไฟฟ้าราชบุรีและขายหุ้นบางส่วนให้กับเอกชน ทั้งนี้จะมีการแยกงานกำกับดูแลที่กระจัดกระจายอยู่ในหลายหน่วยงานออกมารวมกันไว้ในองค์กรกำกับดูแลใหม่ที่เป็นอิสระเข้ามากำกับดูแลกิจการไฟฟ้า โดยเฉพาะในส่วนที่มีลักษณะการผูกขาดโดยธรรมชาติ

ขั้นตอนที่ 2 บริษัท กฟผ. จำกัด ยังคงเป็นศูนย์กลางในการซื้อไฟฟ้าและจะแปรสภาพหน่วยธุรกิจระบบสายส่งไฟฟ้า และหน่วยธุรกิจอื่น ๆ เป็นบริษัทลูก และบริษัท กฟผ. จำกัด จะกลายเป็นบริษัทร่วมทุน (Holding Company) คือมีบริษัทแม่เป็นผู้ถือหุ้นในรัฐวิสาหกิจทุกแห่ง นอกจากนี้จะเปิดโอกาสให้บุคคลที่สามสามารถเข้าสู่ระบบสายส่งไฟฟ้าได้ (Third Party Access) ซึ่งจะทำให้ผู้ผลิตไฟฟ้าสามารถขายไฟฟ้าให้กับผู้ใช้ไฟฟ้าได้โดยตรงและใช้สายส่งของบริษัทระบบสายส่ง (Transmission Company : TRANSCO) และสายจำหน่ายไฟฟ้าของการไฟฟ้านครหลวงและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

ในช่วงนี้จะเริ่มมีการแปรสภาพการไฟฟ้าฝ่ายจำหน่ายเป็นบริษัทระบบสายจำหน่าย (Distribution Company : DISCOs) และอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 โดยเริ่มจากการไฟฟ้านครหลวง และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

นอกจากนั้นจะเริ่มระดมทุนจากภาคเอกชนสำหรับบริษัทผลิตไฟฟ้าที่เป็นบริษัทลูกของบริษัท กฟผ. จำกัด แต่บริษัทระบบสายส่งและบริษัทระบบสายจำหน่ายยังคงเป็นของรัฐทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 3 เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นไปจะเปิดให้มีการแข่งขันเสรีในระดับขายส่งไฟฟ้า และในระดับขายปลีกแก่ลูกค้ารายย่อย (Retail Competition) บริษัทผลิตไฟฟ้าต่าง ๆ จะแข่งขันกันขายไฟฟ้าผ่านตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้า (Power Pool) โดยส่งไฟฟ้าผ่านระบบส่งของบริษัทระบบสายส่ง และบริษัทระบบสายจำหน่าย โดยมีองค์กรกำกับดูแลอิสระเป็นผู้กำกับดูแลบริษัทระบบสายส่งและระบบสายจำหน่ายเพื่อสร้างความมั่นใจว่าบุคคลที่สามารถเข้าสู่ระบบไฟฟ้าของประเทศได้ในราคาที่เหมาะสม

ในขั้นตอนนี้จะเริ่มมีการกระจายหุ้นของบริษัทระบบสายส่ง และบริษัทระบบสายจำหน่ายในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าไปถือหุ้นส่วนหนึ่งได้ ศูนย์ควบคุมระบบอิสระ (Independent System Operator : I.S.O.) จะทำหน้าที่ในการควบคุมระบบไฟฟ้าและจะไม่มีหน่วยผลิตไฟฟ้าเป็นของตัวเอง เพื่อสร้างความเป็นอิสระในการดำเนินงานศูนย์ควบคุมอิสระจะเป็นผู้สั่งเดินเครื่องโรงไฟฟ้าโดยเลือกจากผู้ผลิตที่เสนอราคาต่ำสุด นอกจากนี้จะรับผิดชอบในการวางแผนระบบไฟฟ้าของประเทศ

บริษัทระบบสายจำหน่าย จะเป็นผู้รับผิดชอบในระบบสายจำหน่ายไฟฟ้าแรงต่ำภายในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของตนเอง เนื่องจากบริษัทระบบสายจำหน่ายจะเป็นผู้ผูกขาดในการให้บริการสายไฟฟ้าในเขตพื้นที่นั้น ๆ องค์กรกำกับดูแลอิสระจะเข้ามาดูแลในด้านหลักเกณฑ์การให้บริการสู่ระบบจำหน่ายไฟฟ้าและอัตราค่าใช้บริการสาย สำหรับการขายไฟฟ้าให้กับลูกค้ารายย่อยนั้นจะเป็นหน้าที่ของผู้ค้าปลีกซึ่งอาจเป็นธุรกิจในเครือของบริษัทระบบสายจำหน่ายหรือผู้ค้าปลีกอิสระก็ได้

ในช่วงแรกผู้ใช้ไฟฟ้ารายใหญ่เท่านั้นที่จะสามารถเลือกซื้อไฟฟ้าจากผู้ค้าปลีกได้หลายราย ส่วนผู้ใช้ไฟฟ้ารายย่อยก็จะสามารถเลือกซื้อไฟฟ้าจากผู้ค้าปลีกได้ในระยะเวลาต่อมาเช่นเดียวกัน

โครงสร้างกิจการไฟฟ้าที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบมีสาระสำคัญคือภายใต้โครงสร้างกิจการไฟฟ้าในอนาคต การแข่งขันจะเริ่มตั้งแต่การผลิตไฟฟ้าโดยผู้ผลิตไฟฟ้าหรือบริษัทผลิตไฟฟ้า (Generation Companies : GenCos) จะแข่งขันเสนอราคาขายและปริมาณไฟฟ้าที่ตนจะผลิตเข้าสู่ตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้าและมีศูนย์ควบคุมระบบอิสระเป็นหน่วยงานในตลาดกลางที่คัดเลือก

โรงไฟฟ้าที่เสนอราคาต่ำสุดให้เดินเครื่องก่อนตามลำดับจนกระทั่งได้ปริมาณไฟฟ้าตามความต้องการในแต่ละช่วงเวลา

จัดตั้งตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้าในปี พ.ศ. 2546 ประกอบด้วยศูนย์ควบคุมระบบอิสระเป็นผู้สั่งการเดินเครื่องโรงไฟฟ้าและควบคุมระบบไฟฟ้าโดยรวม ศูนย์ปฏิบัติการทางการตลาด (Market Operator : M.O.) ดำเนินการร่วมกับศูนย์ควบคุมระบบอิสระทำหน้าที่ในส่วนของการที่จะกำหนดราคาค่าไฟฟ้าในตลาดกลาง และศูนย์บริหารการชำระเงิน (Settlement Administrator : S.A.) ดูแลทางด้านบัญชีและการชำระเงินค่าซื้อขายไฟฟ้า ทั้งนี้ โรงไฟฟ้าพลังความร้อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จะจัดตั้งเป็นบริษัท ผลิตไฟฟ้า 1 จำกัด และบริษัท ผลิตไฟฟ้า 2 จำกัด และจะถูกแปรรูปออกไปในที่สุดเพื่อให้มีจำนวนผู้แข่งขันเพียงพอและให้กิจการผลิตไฟฟ้าแยกเป็นอิสระจากธุรกิจระบบส่งไฟฟ้า

ในส่วนของการจัดหาไฟฟ้า ผู้ใช้ไฟส่วนใหญ่จะซื้อไฟฟ้าจากบริษัทระบบจำหน่าย และจัดหาไฟฟ้า ซึ่งเป็นกิจการที่ผูกกำกับดูแลโดยรัฐ การดำเนินการจะแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนระบบสายจำหน่าย จะส่งไฟฟ้าแรงต่ำไปยังสถานที่ใช้ไฟและส่วนการจัดหาไฟฟ้า (Supply Co) ซึ่งมีหน้าที่ติดตั้งและวัดมิเตอร์ ออกใบเรียกเก็บเงิน รับชำระเงินจากผู้ใช้ไฟ โดยจะให้บริการแก่ผู้ใช้ไฟฟ้าในเขตความรับผิดชอบของตน บริษัทระบบจำหน่ายและจัดหาไฟฟ้า จะทำหน้าที่ส่งผ่านราคาที่มีการแข่งขันในระดับขายส่งไปยังผู้ใช้ไฟ นอกจากนี้ผู้ใช้ไฟยังมีทางเลือกที่จะใช้บริการไฟฟ้าจากบริษัทค้าปลีกไฟฟ้าที่ต้องการเข้ามาแข่งขันและอาจจะให้บริการเสริมต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการจำหน่ายไฟฟ้าหรือทำสัญญากับผู้ใช้ไฟฟ้าในการประกันค่าไฟฟ้า

ต่อมาในสมัยรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้มีการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาตลาดหุ้นไทย เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2544 และที่ประชุมได้กำหนดแผนการนำรัฐวิสาหกิจเข้าจดทะเบียนและกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในส่วนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยและการไฟฟ้าฝ่ายจำหน่าย จะมีการจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และลดสัดส่วนการถือหุ้นของภาครัฐในปี พ.ศ. 2546

คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีมติเห็นชอบตามมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2546 ให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลนายชวน หลีกภัย เรื่องการปรับโครงสร้างกิจการไฟฟ้าและการจัดตั้งตลาดกลางซื้อขายไฟฟ้ารวมทั้งแผนการดำเนินงานในการปรับโครงสร้างกิจการไฟฟ้า เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 และวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2543 และเห็นชอบในหลักการให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แปลงสภาพเป็นบริษัทที่องค์กร โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542

ในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2546 คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีมติเห็นชอบ โครงสร้างกิจการไฟฟ้ารูปแบบผู้ซื้อไฟฟ้ารายเดียว (Enhanced Single Buyer) รวมถึงการใช้ผลตอบแทนการลงทุน 9 เปอร์เซ็นต์ ตามคำแนะนำของบริษัทที่ปรึกษา

ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2547 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้เปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการแปลงสภาพเป็นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) เวียนไปตามภูมิภาคต่าง ๆ คือเปิดรับฟังความคิดเห็นที่กรุงเทพมหานคร ในวันที่ 6 และ 25 มกราคม พ.ศ. 2547 เปิดรับฟังความคิดเห็นที่จังหวัดลำปาง ในวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2547 เปิดรับฟังความคิดเห็นที่จังหวัดกระบี่ ในวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2547 และเปิดรับฟังความคิดเห็นที่จังหวัดขอนแก่น ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

ต่อมาเมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2547 สหพันธ์องค์กรผู้บริโภคและองค์กรพันธมิตร จำนวน 12 องค์กร ได้ยื่นหนังสือถึงประธานคณะกรรมการการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน โดยชี้แจงว่าการแปรสภาพดังกล่าวมีความขัดแย้งกับแนวนโยบายของรัฐบาล เนื่องจากบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ในอนาคตจะยังได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่เหนือผู้ประกอบการรายอื่นและจะเป็นผู้ผูกขาดธุรกิจไฟฟ้ารายเดียว นอกจากนี้ยังมีการ โอนสิทธิ์ที่ควรเป็นของรัฐให้เป็นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) และยังไม่มีการแยกบทบาทระหว่างผู้ประกอบการและผู้กำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ทำให้อาจมีการใช้อำนาจในทางมิชอบได้

และเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 คณะรัฐมนตรี ได้อนุมัติการแปรสภาพ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ให้เป็นบริษัทมหาชนและใช้ชื่อบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) และให้ดำเนินการจดทะเบียนตั้งบริษัท ในวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547 และกระจายหุ้น ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ภายในวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2547

ต่อมาในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 พนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และตัวแทนพนักงานรัฐวิสาหกิจ รวมตัวและจัดการชุมนุมคัดค้านการแปรรูปกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยอย่างหนักและต่อเนื่องจนถึงวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547 และมีกระแสข่าวว่ากำหนดการจดทะเบียนแปรสภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) จะต้องเลื่อนออกไปจากกำหนดการเดิม

การชุมนุมคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยดำเนินต่อไปและมีผู้เข้าร่วมชุมนุมทยอยเดินทางมาร่วมจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีการเปิดเวทีปราศรัยเป็นระยะและมีการส่งตัวแทนออกไปแจกเอกสารตามย่านชุมชนในกรุงเทพฯ ฯ เพื่อสร้างความเข้าใจกับประชาชน เกี่ยวกับผลดีผลเสียของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

ต่อมาได้มีตัวแทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือเอ็นจีโอ (NGOs) จำนวน 16 องค์กร ได้แถลงจุดยืนร่วมกันคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีรับฟังความคิดเห็นการคัดค้านครั้งนี้และไม่เห็นด้วยกับการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย โดยให้ความเห็นว่าการแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นการเปิดโอกาสให้กับคนบางกลุ่มที่มีเงินเข้ามาซื้อหุ้น รวมทั้งจะเป็นการเปิดช่องให้ต่างชาติเข้ามาถือหุ้นและในท้ายที่สุดรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะ ไฟฟ้า ก็จะต้องตกเป็นของต่างชาติซึ่งประชาชนคนไทยก็จะต้องเสียค่าใช้จ่ายที่แพงขึ้นทั้ง ๆ ที่ขณะนี้ประชาชนเป็นเจ้าของกิจการอยู่แล้ว

ในวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 กลุ่มสมาชิกสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ประมาณ 200 คน ได้เดินทางไปยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีที่ทำเนียบรัฐบาลเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลยุติการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

และเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 มีพนักงานรัฐวิสาหกิจในเครือข่ายปกป้องกิจการไฟฟ้าและประปาเพื่อชาติและประชาชน ประมาณ 10,000 คน ประกอบด้วยสหภาพแรงงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง สหภาพแรงงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สหภาพแรงงานการประปานครหลวง และสหภาพแรงงานการประปาส่วนภูมิภาคได้รวมตัวกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้าและมีแกนนำ จำนวน 14 คน เดินทางไปยังสำนักราชเลขาธิการในพระบรมมหาราชวังและยื่นหนังสือถวายฎีกาต่อราชเลขาธิการ หนังสือดังกล่าวประกอบด้วย ข้อมูลต่าง ๆ ที่เครือข่ายจัดทำขึ้นพร้อมด้วยเอกสารชี้แจงของหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบนโยบายแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เพื่อประกอบพระราชวินิจฉัยเรื่องการแปรรูปกิจการไฟฟ้าและประปา (คัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ, 2547, หน้า 13)

หลังจากที่แกนนำได้ยื่นหนังสือถวายฎีกาต่อราชเลขาธิการแล้วปรากฏว่าริ้วขบวนของกลุ่มพนักงานรัฐวิสาหกิจ ได้เคลื่อนออกจากลานพระบรมรูปทรงม้าไปตามถนนราชดำเนินกลาง และไปรวมตัวกันที่ท้องสนามหลวง แล้วร่วมกันประกอบพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณและแยกย้ายกันเดินทางกลับ ส่วนพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้กลับไปรวมตัวชุมนุมกันต่อที่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่ อ. บางกรวย จ. นนทบุรี และการชุมนุมคัดค้านการแปรรูปกิจการไฟฟ้าและประปายังคงดำเนินต่อไปจนกว่าจะเชื่อมั่นได้ว่ารัฐบาลจะยุติการแปรรูป และการประท้วง ครั้งนี้ได้จัดกิจกรรมคัดค้านรูปแบบอื่น ๆ เช่น ทัวร์ทั่วไทยเพื่อชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับการคัดค้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้ประชาชนทั่วประเทศได้รับทราบ

การชุมนุมคัดค้านการแปรรูปกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ดังกล่าวทำให้การแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยถูกเลื่อนออกไปโดยกระทรวงคลังชี้แจงว่าการเตรียมเอกสารต่าง ๆ ไม่พร้อมและขั้นตอนต่าง ๆ ยังไม่สมบูรณ์ต้องแก้ไขเอกสารให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

และเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบในการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยและให้จัดตั้งเป็นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ได้ภายในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2548 เพื่อจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2548

ต่อมาการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้จดทะเบียนและแปลงสภาพเป็นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) หรือ บมจ. กฟผ. ที่กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2548 หลังจากที่พระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และพระราชกฤษฎีกาอำนาจ สิทธิและประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แล้วเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2548

แต่ก่อนที่จะได้ดำเนินการกระจายหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปรากฏว่าระหว่างวันที่ 8-9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 สหพันธ์องค์กรผู้บริโภค มูลนิธิผู้บริโภค กลุ่มพลังงานทางเลือก และนักเคลื่อนไหวทางสังคม ได้ร่วมกันยื่นฟ้องต่อศาลปกครองสูงสุดให้ระงับการกระจายหุ้นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยขอให้ศาลปกครองสูงสุดพิจารณาพิพากษาโดยยกเลิกและเพิกถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิและประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548

โดยมีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญคือพระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับ ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 กล่าวคือการตราพระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับ ขัดต่อสาระสำคัญในพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 ว่าด้วยการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยและการกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในครั้งนี้อย่างไม่เป็นการรักษาผลประโยชน์ของรัฐ เนื่องจากมีรายได้เข้ารัฐต่ำกว่าที่ควรจะเป็น กล่าวคือในการประเมินมูลค่าทรัพย์สินและกิจกรรมของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ได้ถูกลดทอนมูลค่าให้ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

นอกจากนั้นตามหลักเกณฑ์ในการกระจายหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พบว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมและเอาเปรียบประชาชน กล่าวคือก่อนการเตรียมนำบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ในวันที่ 16-17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 รัฐบาลได้ให้สิทธิผู้บริหารระดับสูง และพนักงานบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ซื้อหุ้นได้ในจำนวน 8 เท่าของเงินเดือนในราคา 10.00 บาทต่อหุ้น แต่เมื่อบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน)

จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แล้วจะนำหุ้นมาขายให้ประชาชนทั่วไป ในราคาหุ้นละ 25.00-28.00 บาท และการกระจายหุ้นจะใช้วิธีการสุ่มหาผู้ซื้อและซื้อได้ในจำนวนจำกัด นอกจากนี้ยังพบว่ายังมีแผนการที่จะขายหุ้นให้แก่นักลงทุนต่างชาติ จำนวนร้อยละ 30 ด้วย

ดังนั้นผู้ฟ้องคดีจึงร้องขอต่อศาลปกครองสูงสุดว่าเพื่อเป็นการเยียวยาแก้ไขความเดือดร้อนและปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ฟ้องคดีและประชาชนทั้งประเทศ ตลอดจนเพื่อเป็นการรักษาสาธารณสมบัติของแผ่นดินให้เป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 จึงร้องขอให้ศาลปกครองสูงสุดได้สวนฉุกเฉินมีคำสั่งกำหนดมาตรการชั่วคราวที่ให้นหยุดการดำเนินการใด ๆ ของผู้ถูกฟ้องและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการกำหนดการจองหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ในตลาดหลักทรัพย์ ระหว่างวันที่ 16-17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 ไว้เป็นการชั่วคราวจนกว่าศาลปกครองสูงสุดจะมีคำสั่งพิพากษาหรือมีคำสั่งใด ๆ และให้มีคำสั่งใช้การบังคับใช้พระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิและประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 ทั้ง 2 ฉบับเป็นการชั่วคราว จนกว่าศาลปกครองสูงสุดจะมีคำสั่งพิพากษาหรือคำสั่งต่อไป ประเด็นที่มูลนิธิต่อผู้บริโภคมุ่งฟ้องคดียกขึ้นต่อศาลเพื่อใช้เป็นเหตุแห่งการฟ้องถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิและประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 มีดังนี้คือ

1. พระราชกฤษฎีกาทั้งสองฉบับขัดต่อพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 และรัฐธรรมนูญ
2. การแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และการนำหุ้นเข้าตลาดหลักทรัพย์ ในครั้งนี้ไม่เป็นการรักษาผลประโยชน์ของรัฐเนื่องจากไม่ได้ทำให้มีรายได้เข้ารัฐตามที่ควรจะเป็น
3. ในการประเมินมูลค่าทรัพย์สินและกิจการของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ได้ถูกลดทอนมูลค่าให้ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น
4. ตามหนังสือชี้ชวนได้เขียนไว้ชัดเจนว่าหากมีกำไรจะนำส่งรายได้ให้กับรัฐในรูปภาษีเงินได้นิติบุคคล เพียงร้อยละ 25 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2552 ในขณะที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มีการนำส่งรายได้ให้กับรัฐร้อยละ 35 การแปรรูปที่ทำให้ผู้ถือหุ้นเป็นเจ้าของกิจการ จึงทำให้รายได้ ของรัฐลดลงและต้องหาเงินจากแหล่งอื่นมาชดเชยและไม่ช่วยลดภาระทางการคลังของรัฐแต่อย่างใด
5. การแปรรูปทำให้รัฐต้องเสียประโยชน์ในรูปของเงินปันผลที่จ่ายให้แก่ผู้ถือหุ้น

6. คณะรัฐมนตรีไม่เคยมีมติให้ยุบเลิกการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยแต่อย่างใด มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2546 และวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเพียงการอนุมัติในหลักการให้แปลงสภาพการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยทั้งองค์กรเป็น บริษัทโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542

7. ผลจากการตราพระราชกฤษฎีกาทั้งสองฉบับทำให้เกิดการผูกขาดทางด้านกิจการ พลังงานไฟฟ้าโดยองค์กรที่มีฐานะทางกฎหมายเป็นองค์กรเอกชน

8. ทรัพย์สินของชาติบางอย่างมีลักษณะเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินหรือสิทธิ บางอย่างมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจมหาชน ไม่สามารถที่จะขายหรือให้มีการครอบครองหรือ ยึดถือโดยองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายเอกชน ที่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหากำไรได้

9. กระบวนการในการตราพระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับ ไม่ได้มีการปฏิบัติตามขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับกรณีนั้น ส่งผลให้พระราชกฤษฎีกา ดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น ในการจัดเวทีรับฟังความเห็น มีประชาชนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเพียงจำนวน 3,632 คน เท่านั้นหากเทียบกับจำนวนประชาชนของประเทศไทยทั่วประเทศ จำนวนมากกว่า 62 ล้านคน ในฐานะผู้มีส่วนได้เสียกับการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิต แห่งประเทศไทย หรือมีเพียงน้อยกว่าร้อยละ 0.006 เท่านั้น

10. กรณีอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนในกระบวนการระหว่างแปลงสภาพคือกรณี คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ที่มี ดร. โอบาร ไชยประวัติ เป็น กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งในช่วงเวลานั้น ดร. โอบาร ไชยประวัติ ดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการ บริษัท ซินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ซึ่งทำธุรกิจโทรคมนาคม จึงขัดต่อพระราชบัญญัติทุน รัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 นอกจากนี้คณะกรรมการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่มี ดร.ปริญญา นุตาลัย เป็นประธาน ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ระเบียบคณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็น ระบุไว้ว่าคณะกรรมการต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามข้อหนึ่งระบุว่าต้องไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง

11. หลักเกณฑ์ในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิถือหุ้นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ไม่ได้เอื้อต่อประชาชนทั่วไปแต่อย่างใด ซึ่งจะทำให้การถือสิทธิหุ้นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) หรือการลงทุนในกิจการของรัฐวิสาหกิจจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มนักลงทุนเท่านั้น

ต่อมาเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำสั่งระงับการกระจาย หุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ไว้ชั่วคราวจนกว่าจะมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

และในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2549 ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาเพิกถอนพระราชกฤษฎีกา กำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 เนื่องจากการดำเนินการในขั้นตอนที่เป็นสาระสำคัญในการเปลี่ยนทุนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เป็นหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ไม่ชอบด้วยกฎหมายมีผลให้การออกพระราชกฤษฎีกาทั้ง 2 ฉบับดังกล่าวเสียไป

2. กรณีการแปรสภาพการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) เป็นกรณีที่สะท้อนภาพให้เห็นถึงการลดบทบาทในการประกอบธุรกิจของรัฐด้วยการกระจายหุ้นบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ในตลาดหลักทรัพย์ กล่าวคือแผนแม่บทการแปรรูปรัฐวิสาหกิจในแต่ละสาขา ได้ระบุโครงสร้างธุรกิจในกลุ่มพลังงานไว้โดยแบ่งออกเป็น 3 สาขา คือสาขาไฟฟ้า สาขาก๊าซธรรมชาติ และสาขาน้ำมันและได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูประวิสาหกิจสาขาพลังงานไว้ได้แก่เพิ่มการแข่งขันในกิจการพลังงานเพื่อทำให้อุตสาหกรรมพลังงานมีผลการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และเพื่อให้ผู้บริโภคมีพลังงานใช้อย่างเพียงพอและทั่วถึงและจำหน่ายในราคาที่เหมาะสม รวมทั้งเพื่อลดภาระการลงทุนของรัฐบาลและลดภาระหนี้สินของรัฐให้ต่ำลง

ประเทศไทยมีโครงสร้างอุตสาหกรรมน้ำมันที่มีการแข่งขันอย่างเสรีแล้วและมีเอกชนจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการกลั่นน้ำมันและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการกลั่นและจำหน่ายน้ำมันและเป็นองค์กรที่มีการลงทุนในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับสาขาพลังงานอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จึงมีความจำเป็นต้องปรับโครงสร้างการบริหารจัดการให้สามารถแข่งขันได้โดยเสรีดังที่เป็นอยู่ในประเทศอื่น ๆ และคณะกรรมการของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ได้อนุมัติการแปรรูปการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยแบบรวมทั้งองค์กร (Integrated Initial Public Offering : I.P.O.)

แนวทางการแปรรูปการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 เพื่อให้การแปรรูปเป็นไปตามเป้าหมายของรัฐบาลในการกระจายหุ้นการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ภายในปี พ.ศ. 2544 และแปลงสภาพการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เป็นบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มีกระทรวงการคลังเป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมดก่อนที่จะแปรสภาพเป็นบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) หรือ (บมจ. ปตท.) เพื่อกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยต่อไป

ต่อมาคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ ได้รับทราบผลการประชุมเพื่อกำหนด
 แนวทางการพัฒนาตลาดทุนซึ่งเห็นชอบแผนเตรียมความพร้อมในการนำรัฐวิสาหกิจเข้าจดทะเบียน
 ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และที่ประชุมได้มีมติเห็นชอบให้นำการปีโตรเลียม
 แห่งประเทศไทย เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติ
 เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 เห็นชอบตามมติคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ
 เรื่องแนวทางการแปรรูปการปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย และมอบหมายให้สำนักงาน
 คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ เป็นแกนกลางในการเร่งรัดให้สามารถนำการปีโตรเลียม
 แห่งประเทศไทย เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ได้ภายในเดือนพฤศจิกายน
 พ.ศ. 2544 และคาดว่าจะมีส่วนในการเสนอขายหุ้นของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ให้แก่นักลงทุน
 ในประเทศและนักลงทุนต่างประเทศ จะเป็นร้อยละ 60 และ 40 ตามลำดับ และบริษัท ปตท. จำกัด
 (มหาชน) ได้ให้สิทธิแก่พนักงานของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ในการซื้อหุ้นในราคา Par ด้วย
 ในการจำหน่ายหุ้นให้แก่นักลงทุนประเภทบุคคลธรรมดาในประเทศ จะจัดจำหน่ายผ่าน
 ธนาคารพาณิชย์ ที่ร่วมเป็นตัวแทนการจัดจำหน่ายที่มีสาขากระจายอยู่ทั่วประเทศ ส่วนการจัด
 จำหน่ายหุ้นให้แก่นักลงทุนสถาบันทั้งในและต่างประเทศนั้นจะใช้วิธีการประกวดราคาแบบสะสม
 หลังจากการนำเสนอข้อมูลของผู้บริหารเรียบร้อยแล้ว ในส่วนของการจัดจำหน่ายหุ้นให้แก่นัก
 ลงทุนสถาบันต่างประเทศ จะจัดจำหน่ายผ่านเครือข่ายของกลุ่มที่ปรึกษาทางการเงินต่างประเทศ
 ตามกฎการเสนอขายหุ้นแบบ Private Placement สำหรับการจัดสรรหุ้นเกินจำนวนและการให้สิทธิ
 ผู้จัดจำหน่ายหลักทรัพย์ซื้อหุ้นในจำนวนที่จัดสรรเกินจำนวน สำนักงานคณะกรรมการกำกับ
 หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ได้กำหนดให้จำนวนหุ้นที่จะทำ Green Shoe หรือ Over Allotment
 ให้สามารถทำได้ไม่เกินร้อยละ 15 ของจำนวนหุ้นที่เสนอขาย

ผลการดำเนินการระดมทุนจากภาคเอกชนในการแปรรูปการปีโตรเลียม
 แห่งประเทศไทย ปรากฏว่าการปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย ได้แปรรูปเป็นบริษัท ปตท. จำกัด
 (มหาชน) เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2544 โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542
 และให้ออนบรคากิจการ ทรัพย์สิน หนี้สิน ความรับผิดชอบ พนักงาน ลูกจ้าง และส่วนธุรกิจ
 ทั้งหมดของการปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย ไปเป็นของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และ
 กำหนดให้บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มีส่วนทุนจดทะเบียนที่ชำระแล้ว จำนวน 20,000 ล้านบาท
 ประกอบด้วยหุ้น จำนวน 2,000 ล้านหุ้น มูลค่าหุ้นละ 10 บาท

ต่อมาเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2544 บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้จดทะเบียนเพิ่มทุนอีกจำนวน 8,500 ล้านบาท ด้วยการออกหุ้นสามัญใหม่ จำนวน 850 ล้านหุ้น มีผลให้บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มีทุนจดทะเบียนทั้งสิ้น 28,500 ล้านบาท เป็นทุนที่ชำระแล้ว 20,000 ล้านบาท แบ่งเป็นหุ้นสามัญ 2,850 ล้านหุ้น มูลค่าที่ตราไว้หุ้นละ 10 บาท

จำนวนหุ้นที่เสนอขายแก่ประชาชนและนักลงทุนทั่วไป จำนวน 800 ล้านหุ้น และหุ้นจัดสรรเกินจำนวนของกระทรวงการคลัง จำนวน 120 ล้านหุ้น โดยไม่รวมหุ้นที่เสนอขายให้แก่พนักงานภายใต้โครงการการให้สิทธิแก่พนักงานบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ในการซื้อหุ้น

กำหนดสัดส่วนในการเสนอขายแก่ประชาชนและนักลงทุนในประเทศประมาณร้อยละ 60 หรือ 480 ล้านหุ้น และนักลงทุนต่างประเทศ ประมาณร้อยละ 40 หรือ 320 ล้านหุ้น และกำหนดให้สามารถเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการเสนอขายหุ้น ระหว่างนักลงทุนในประเทศ และต่างประเทศได้ไม่เกินร้อยละ 15 หรือ 120 ล้านหุ้น

การจัดสรรหุ้นให้กับพนักงานโดยกำหนดราคาอ้างอิงสำหรับใช้คำนวณผลประโยชน์เพื่อการจัดสรรหุ้นให้พนักงานที่ราคา 33.00 บาท

การจ่ายเงินปันผลมีนโยบายในการจ่ายเงินปันผล จำนวน 2 บาทต่อหุ้น สำหรับผลประกอบการของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ปี พ.ศ. 2544 และให้เสนอขอความเห็นชอบต่อที่ประชุมผู้ถือหุ้นในการประชุมสามัญประจำปีซึ่งจะจัดให้มีการประชุมภายในเดือนเมษายน พ.ศ. 2545

ผลจากการจัดทำและนำเสนอข้อมูลทางธุรกิจต่อนักลงทุน (Road Show) ของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ทั้งในประเทศและต่างประเทศปรากฏว่าได้รับความสนใจจากนักลงทุนอย่างกว้างขวาง ทำให้จำนวนการจองซื้อหุ้นของนักลงทุนมีมากกว่าจำนวนหุ้นที่จัดสรรไว้เพื่อเสนอขายโดยประชาชนทั่วไปในประเทศซึ่งสามารถจองซื้อหุ้นของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จำนวนรวมทั้งสิ้นจำนวน 220 ล้านหุ้น ผ่านธนาคารพาณิชย์ 5 แห่งทั่วประเทศ ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน) ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) และธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ในระหว่างวันที่ 15-20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 นั้น ปรากฏว่ามีผู้สนใจซื้อหุ้นของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) เป็นจำนวนมากทำให้การจองซื้อเต็มจำนวน 220 ล้านหุ้น ภายในระยะเวลาเพียง 1 นาที 17 วินาที และธนาคารได้เปิดให้ผู้สนใจจองซื้อหุ้นเพิ่มเติมได้อีกโดยขึ้นเป็นบัญชีสำรอง (Waiting List) ไว้อีกประมาณ 120 ล้านหุ้น

ผลของการกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ที่ใช้เวลาในการขายหุ้นทั้งหมด 1 นาที 17 วินาที หรือ 77 วินาที หรือหนึ่งนาทีเศษนั้น เป็นที่มาของปัญหา

ในการดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่ทำให้เกิดความสงสัยของประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวางว่าหุ้นทั้งหมดถูกจองและหมดไปภายในระยะเวลาสั้น ๆ นั้นคงเกิดการหุ้นกระจุกตัวอยู่กับเฉพาะบุคคลบางกลุ่มที่ใช้สิทธิ์และอำนาจทางการเมืองที่มีอยู่จองหุ้นไว้ทั้งหมดจึงไม่มีหุ้นเหลือไว้ให้ประชาชนทั่วไปจับจองได้อย่างทั่วถึง

ในเรื่องดังกล่าวนี้ ดร. วุฒิพงษ์ เปรียบจรรย์วัฒน์ ผู้อำนวยการสถาบันสหัฐวรรษ ได้กล่าวถึงกระบวนการกระจายหุ้นของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ไว้ว่า

“... การขายหุ้นบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ใช้เวลาในการขายทั้งหมดทั้งสิ้น 1 นาที 17 วินาที ประชาชนที่อยากจะเป็นเจ้าของหุ้นบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ตื่นตั้งแต่ตี 4 เพื่อไปที่ธนาคารแล้วเข้าแถวคอย แม้ให้เป็นคนแรกในแถวแค่กรอกชื่อที่อยู่ รหัสไปรษณีย์ แล้วให้เทลเลอร์เสาคีย์ชื่อที่อยู่ลงในคอมพิวเตอร์ก็เกิน 1 นาที 17 วินาทีแล้ว ...” (วุฒิพงษ์ เปรียบจรรย์วัฒน์, 2545, หน้า 9-10)

“... หุ้นจอร์ราคาถู่มาก ... หุ้นส่วนใหญ่ถูกจองได้ด้วย นอมินีของใครบางคน ทั้งที่เป็นคนไทยและคนต่างชาติ นำผลประโยชน์ไปแบ่งปันกันในหมู่กลุ่มพวกพ้อง ...” (วุฒิพงษ์ เปรียบจรรย์วัฒน์, บรรยาย, 25 กุมภาพันธ์ 2547)

สุทธิชัย หยุ่น คอลัมนิสต์ชื่อดัง มองปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าเป็นการกระทำของคนไม่กี่ตระกูลที่กำลังขายของหลวงเพื่อเอารายได้นั้นมาซื้อประเทศ การกระจายหุ้นบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้ถูกรัฐบาลนำมาโฆษณาโดยตลอดว่าทำให้กิจการของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) พัฒนาก้าวหน้ามากขึ้นกลายเป็นบริษัทชั้นนำที่สำคัญอยู่ในลำดับต้น ๆ ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มีการเพิ่มทุนกระจายหุ้นเพิ่มเติม มีผลตอบแทนที่ดีและมีเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้นอย่างเป็นกอบเป็นกำ

แต่ความจริงก็คือการดำเนินการของ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ไม่เคยส่งผลให้ราคาน้ำมันที่ประชาชนต้องจ่ายให้ลดลงแต่อย่างใดและกลับเพิ่มสูงขึ้นโดยตลอด รายได้ที่เพิ่มขึ้นของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) นั้นส่วนหนึ่งมาจากเงินภาษีของประชาชนที่รัฐบาลเอามาตั้งเป็นกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อชดเชยราคาเชื้อเพลิงที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างไม่หยุดยั้งซึ่งพบว่าตั้งแต่วันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2547 จนถึงวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2547 เป็นเวลา 100 วัน รัฐบาลต้องจ่ายเงินให้กับบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และบริษัทน้ำมันต่างชาติอื่น ๆ ไปแล้วถึงกว่า 6 พันล้านบาท (เกิดอะไรขึ้นที่ ปตท. น้ำมัน และแก๊สไปไหน, ออนไลน์, 2551)

จากการตรวจสอบการกระจายหุ้นบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ในครั้งนั้นของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พบว่ามีนักการเมืองและญาติสนิทของนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ได้รับความจัดสรรหุ้นมากที่สุด

อันดับ 1 คือ นายทวีฉัตร จุฬางกูร หลานชายแท้ ๆ ของนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ได้รับการจัดสรรหุ้นมากถึง 2.2 ล้านหุ้น

อันดับ 2 นายประยุทธ์ มหากิจศิริ รองหัวหน้าพรรคไทยรักไทย ได้รับการจัดสรรหุ้นจำนวน 2.06 ล้านหุ้น นอกจากนี้ภรรยาและบุตรของนายประยุทธ์คือนางสุวิมล และนายเฉลิมชัย มหากิจศิริ ยังได้รับการกระจายหุ้นอีก 1.546 ล้านหุ้นและ 1.5 ล้านหุ้น ตามลำดับ รวมหุ้นที่ตระกูลมหากิจศิริ ได้รับคือ 5.106 ล้านหุ้น)

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ในฐานะผู้ดูแลการกระจายหุ้นบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวว่าการที่นายทวีฉัตร จุฬางกูร ได้รับการจัดสรรหุ้นสูงสุด 2.2 ล้านหุ้น เพราะได้รับการจัดสรรในรูปการจองผ่านธนาคารพาณิชย์ จำนวน 1 แสนหุ้น และได้รับการจัดสรรในฐานะลูกค้าของบริษัทหลักทรัพย์ และเป็นหุ้นในส่วนของผู้มีอุปการคุณของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) อีกจำนวน 2.1 ล้านหุ้น

ส่วนรายของนายประยุทธ์ และนางสุวิมล มหากิจศิริ นั้นสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ได้ชี้แจงว่านายประยุทธ์ มหากิจศิริ ได้ซื้อผ่านธนาคารพาณิชย์จำนวน 1 แสนหุ้น และได้รับการจัดสรรผ่านบริษัทหลักทรัพย์และในฐานะผู้มีอุปการคุณของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) อีกจำนวน 1.96 ล้านหุ้น ส่วนของนางสุวิมล มหากิจศิริ ก็ซื้อผ่านธนาคารพาณิชย์ จำนวน 1.1 ล้านหุ้น และได้รับการจัดสรรผ่านตลาดหลักทรัพย์และในฐานะผู้มีอุปการคุณ อีกจำนวน 4.46 แสนหุ้น ซึ่งการกระจายหุ้นทั้งหมดนี้ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ถือว่าถูกต้องตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ทุกประการ

จากการศึกษาข้อมูลรายชื่อผู้บริหารบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และรายชื่อคณะกรรมการ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) พบว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการและเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในรัฐบาลโดยเฉพาะตระกูลชินวัตร เช่น คณะกรรมการบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นน้องเขยของนายทักษิณ ชินวัตร และนายโอฬาร ไชยประวัติ ซึ่งเป็นกรรมการบริษัท ซินคอร์ปอเรชั่น และนายกสภามหาวิทยาลัยชินวัตร นอกจากนี้ในรายชื่อผู้บริหารบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มีชื่อนายทรงวุฒิ ชินวัตร และซึ่งดำรงตำแหน่งรองกรรมการผู้จัดการใหญ่บริหารองค์กร ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2547

จากรายชื่อเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ามีอิทธิพลทางการเมืองมาแทรกซึมอยู่ในบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) (เกิดอะไรขึ้นที่ ปตท. น้ำมันและแก๊สไปไหน, ออนไลน์, 2551)

ทางด้าน พ.ศ. รัฐเศรษฐกิจ แจ้งจำรัส ผู้ซึ่งทำงานในแท่นขุดเจาะน้ำมันได้กล่าวถึงกรณีที่มีการปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย ถูกระบอบทักษิณ (Taxinomic) น้อฉลว่า

“... ได้ตรวจสอบพบว่าปัญหาใหญ่เกิดจากการขึ้นราคาน้ำมัน และราคาแก๊สแพงกว่าปรกติ ซึ่งแต่เดิมมีปั้มทั่วประเทศกว่า 3 หมื่นแห่ง ขณะนี้จึงไปเกือบหมดแล้ว เพราะเดิมที่เขาขายน้ำมัน 7.00 บาท เขาได้กำไร 2.30 บาท แต่ตอนหลังเข้ายึดครองการตลาด ก็จะมีเพียงแต่ปั้มใหม่ ๆ ซึ่งมีทั้งปั้มบางจาก ปั้มเจ็ท และปั้ม ปตท. เท่านั้นที่กระจายกันอยู่ทั่วประเทศ ... ผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการปล้นน้ำมัน ได้แก่รถสิบล้อ รถปิกอัพ รวมไปถึงควายเหล็กของชาวบ้าน ... นอกจากนี้ สิ่งที่ไม่มีความรู้หรือสื่อมวลชนนำมาตีแผ่ให้ประชาชนรับรู้ คือหลักในการคำนวณราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งสามารถคำนวณได้ดังนี้

1 บาร์เรล เท่ากับ 159 ลิตร โดย 1 ดอลลาร์ เท่ากับ 33.00 บาท ซึ่งถ้าคำนวณเป็นเงินแล้ว 1 ลิตร จะเท่ากับ 27.78 บาท แต่วันนี้บ้านเราขายน้ำมันดีเซล ลิตรละ 42.00 บาท ถือว่าแพงผิดปกติแพงที่สุดในโลก เพราะเมื่อคำนวณกลับไปแล้วจะเท่ากับว่าราคาน้ำมันดิบจะอยู่ที่ 202 ดอลลาร์ต่อบาร์เรล ทั้ง ๆ ที่ราคาน้ำมันในประเทศสหรัฐอเมริกาเพียง 138 ดอลลาร์ต่อบาร์เรล

ทั้งนี้ ในภูมิภาคของเรามีทรัพยากรพลังงานธรรมชาติมากมายมหาศาล แต่กลับต้องใช้น้ำมันราคาแพงกว่าประเทศสิงคโปร์และมาเลเซีย ซึ่งเกิดจากการแปรรูป ปตท. เข้าตลาดหลักทรัพ์ ซึ่ง ปตท. มีกำลังการผลิตน้ำมันวันละ 100 ล้านลิตร คำนวณเป็นเงินแล้วเฉลี่ยตกวันละ 2,500 ล้านบาท ซึ่งไม่มีใครเคยบอกเรา มีแต่บอกว่านำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ ดังนั้น เราจะต้องกอบกู้เอาพลังงานปิโตรเลียมและน้ำมัน กลับมาเป็นของประชาชนโดยตรง ...” (เกิดอะไรขึ้นที่ปตท. น้ำมันและแก๊สไปไหน, ออนไลน์, 2551)

พ.ต. รัฐเศรษฐี แจ้งจำรัส กล่าวอีกว่า

“... ที่สำคัญคือแหล่งน้ำมันดิบและแก๊สธรรมชาติไม่ถูกเปิดเผยข้อเท็จจริงวันนี้เราผลิตแก๊สธรรมชาติได้วันละ 5,000 ล้านลูกบาศก์ฟุต ซึ่งคำนวณแล้วไทยสามารถผลิตได้เฉลี่ย 138 ล้านลิตรต่อวัน แต่กลับอ้างว่าต้องนำเข้า จนเป็นเงื่อนไขของขึ้นราคาของอลอยด์ราคาแก๊ส อย่างนี้ไม่ยุติธรรมกับประชาชน อีกทั้งแทนจุดเจาะน้ำมันในอ่าวไทยและบนบกซึ่งมีอยู่ประมาณ 1,300 แห่ง มูลค่าทรัพ์สินประมาณ 1 ล้านล้านบาท แต่เมื่อระบอบทักษิณเอาไปแปรรูปเข้าตลาดหลักทรัพ์ขายเพียง 3 หมื่นล้านบาท ถูกจงเกลียดเกลียดในเวลา 1 นาทีเศษเท่านั้น ... ผมแทบน้ำตาไหล เพราะผมทำงานอยู่ที่แทนจุดเจาะน้ำมัน แต่น้ำมันดิบที่นำขึ้นมาเขาเอาใส่เรือวิ่งไปทางสิงคโปร์ และออกไปทางจีน ญี่ปุ่นและอเมริกาไม่ยอมเข้าระบบกลไกภาษีของเราเพราะที่โน้นมีเท่าไรเขารับซื้อไม่อั้น ... ที่สำคัญหลังจากแปรรูป ปตท. แม้รัฐบาลถือหุ้นใหญ่ 52 เปอร์เซ็นต์ แต่กลับได้ผลตอบแทนน้อยมากเพียง 3 หมื่นล้านบาท และภาษีน้ำมันรวมผลิตภัณฑ์ทุกอย่างเก็บได้แค่ 7.7 หมื่นล้านบาทต่อปี ทั้งที่ ปตท. บอกว่าภาษีน้ำมันประมาณ 13.00 บาท ส่งให้หลวงหมด ซึ่ง 1 ปีจะตกอยู่ที่ประมาณ 6-7 แสนล้านบาทเท่ากับเงินหายไป 5-6 แสนล้านบาทต่อปี รวมทั้งสิ้นเมื่อ

ปตท. แปรรูป รวม 7 ปีเงินหายไป 3.5 ล้านล้านบาท ...” (เกิดอะไรขึ้นที่ ปตท. น้ำมันและแก๊ส
ไปไหน, ออนไลน์, 2551)

เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนยื่นฟ้องต่อ
ศาลปกครองสูงสุด ขอให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการแปรรูปบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และศาล
ปกครองสูงสุดได้รับคำฟ้องที่มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคยื่นฟ้อง เมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2549

คำฟ้องที่มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคยื่นฟ้องต่อศาลปกครองสูงสุด สรุปได้ 3 ประเด็นหลัก คือ

1. ขอให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการแปรรูปบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) เนื่องจาก
กระบวนการแปรรูปบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ขัดกับพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542
ที่การแต่งตั้งคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และการดำเนินการของ
คณะกรรมการจัดทำรับฟังความคิดเห็นของประชาชนไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากคณะกรรมการ
ดังกล่าวไม่มีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542

2. ขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของ
บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2544

3. ขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วย
การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2544 และศาลปกครองสูงสุดได้รับประทับฟ้องเมื่อวันที่ 6
กันยายน พ.ศ. 2549 และมีคำพิพากษาคัดค้านเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2550 โดยสรุปคือ

ประเด็นที่ 1 การแต่งตั้งคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)
ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาว่าการเป็นข้าราชการระดับสูงแต่ได้รับมอบหมายจากทางราชการ
ให้เป็นคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) นั้นเป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน
ไม่ขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องและไม่ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย เนื่องจากได้กระทำการเพื่อประโยชน์
ขององค์กรของรัฐมิใช่เพื่อประโยชน์เฉพาะตัว

และในกรณีที่ผู้บริหารสูงสุดของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย และปลัดกระทรวง
อุตสาหกรรม เข้าถือหุ้นของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) นั้นมีข้อยกเว้นตามกฎหมาย และการเข้า
ถือหุ้นดังกล่าว เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เป็นบริษัท ปตท.
จำกัด (มหาชน) ดังนั้นจึงไม่มีผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงของการปิโตรเลียมแห่ง
ประเทศไทย

ส่วนขั้นตอนการการจัดทำรับฟังความคิดเห็นของประชาชนนั้นคณะกรรมการเตรียมการ
จัดตั้งบริษัท ได้จัดให้มีการประกาศรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง
การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ในหนังสือพิมพ์รายวันติดต่อกัน 6 ฉบับ และได้จัดประชุมรับฟัง
ความคิดเห็นของประชาชน ในวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2544 ที่ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค

และได้แจกเอกสารประกอบกรับฟังความคิดเห็น รวมถึงร่างพระราชกฤษฎีกาทั้งสองฉบับให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นด้วยและจัดให้มีการถ่ายทอดเสียงทั้งทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง 11

ศาลปกครองสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่าการประชาสัมพันธ์ดังกล่าวมีความหลากหลายและเป็นระยะเวลาเพียงพอเพื่อให้ประชาชนรับทราบข้อมูลได้อย่างทั่วถึงแล้ว การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนจึงชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้นศาลจึงเห็นว่ากระบวนการและขั้นตอนที่ได้กระทำการเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว

ประเด็นที่ 2 ขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิ และประโยชน์ของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2544

ศาลปกครองสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่าขณะที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย มีสถานะเป็นองค์การของรัฐ ได้ใช้เงินทุนจากรัฐและอำนาจรัฐเวนคืนที่ดินตามแนวท่อก๊าซธรรมชาติเพื่อใช้ประโยชน์ในการก่อสร้างระบบขนส่งปิโตรเลียมทางท่อของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นกิจการของรัฐ ดังนั้นที่ดินดังกล่าวจึงเป็นของรัฐหรือของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2530 และเป็นทรัพย์สินของรัฐหรือของแผ่นดินที่ใช้เพื่อกิจการของรัฐและเป็นสาธารณะของแผ่นดินประเภททรัพย์สินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเป็นที่ยึดตามพระราชบัญญัติราชพัสดุ พ.ศ. 2518 โดยมีการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินแทนรัฐ และเป็นผู้ใช้ประโยชน์โดยไม่เสียค่าตอบแทนให้รัฐ

ส่วนการที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยใช้อำนาจรัฐเหนือที่ดินของเอกชนเพื่อวางระบบการขนส่งปิโตรเลียมทางท่อซึ่งเป็นระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปเพื่อกิจการของรัฐนั้นการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยกระทำการในฐานะที่เป็นองค์การของรัฐบังคับแก่สังหาริมทรัพย์ของเอกชนและจ่ายเงินค่าทดแทนโดยอาศัยทรัพย์สินของรัฐ

ดังนั้นสิทธิเหนือทรัพย์สินของเอกชนที่เกิดจากการใช้อำนาจของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จึงเป็นทรัพย์สินอันเกี่ยวกับที่ดินที่ก่อตั้งขึ้นด้วยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2521 อันเป็นทรัพย์สินของรัฐและเป็นอสังหาริมทรัพย์อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เพื่อใช้ประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และจัดเป็นที่ราชพัสดุตามพระราชบัญญัติราชพัสดุ พ.ศ. 2518

ต่อมาเมื่อการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เปลี่ยนสภาพไปเป็นบริษัทมหาชนจำกัด บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จึงไม่อาจมีอำนาจในการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้มาจากการใช้อำนาจรัฐ จึงต้องโอนสาธารณสมบัติของแผ่นดินดังกล่าวกลับไปเป็นของรัฐ

ดังนั้นคณะรัฐมนตรีจึงมีหน้าที่แยกสาธารณสมบัติของแผ่นดินดังกล่าวออกและโอนให้กระทรวงการคลังเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์แทนรัฐให้เสร็จสิ้นก่อนจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 และหากไม่สามารถแยกสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือต่อส่งก๊าซธรรมชาติได้ก่อนการเสนอขายหุ้นแก่ประชาชน ก็ให้แยกสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือต่อส่งก๊าซธรรมชาติ ภายใน 1 ปี หลังการขายหุ้นแก่ประชาชน

คณะรัฐมนตรีจึงต้องโอนสินทรัพย์ของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภททรัพย์สินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินให้กระทรวงการคลัง โดยบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ยังคงมีสิทธิ์ใช้ที่ราชพัสดุหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เคยมีอยู่ต่อไป โดยต้องจ่ายค่าตอบแทนเป็นรายได้แผ่นดินตามที่กระทรวงการคลังกำหนด

ประเด็นที่ 3 ขอให้ศาลมีคำสั่งเพิกถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2544

ศาลปกครองสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่าเนื่องจากได้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ไปเป็นบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และได้นำหุ้นของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) เข้าจดทะเบียนและซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย แล้วตั้งแต่วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ดังนั้นหากมีการเพิกถอนพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวอาจก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศโดยเฉพาะความมั่นคงด้านพลังงาน ทั้งยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อตลาดทุนรวมถึงตลาดเงินและบุคคลภายนอกที่มีนิติสัมพันธ์กับ บมจ.ปตท. ทั้งอาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายตามมาอีกนานปีการ ดังนั้นเมื่อพิจารณาเหตุแห่งการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเพิกถอนพระราชกฤษฎีกา มิได้มีความร้ายแรงถึงขนาดที่จะเพิกถอนพระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเวลายกเลิกกฎหมายว่าด้วยการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2544 สำหรับประเด็นนี้ศาลจึงยกฟ้อง

3. กรณีการแปรสภาพองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย (ทศท.) เป็นกรณีที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจอีกกรณีหนึ่งที่รัฐยังไม่สามารถแปรรูปให้แล้วเสร็จตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ กล่าวคือองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เริ่มดำเนินการแปรรูปมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ที่ได้วางแนวทางในการเพิ่มบทบาทเอกชนในการร่วมพัฒนารัฐวิสาหกิจอย่างเป็นระบบรวมทั้งปรับปรุงระบบการควบคุมกำกับดูแลและปรับปรุงองค์กรภายในรัฐวิสาหกิจให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2543 อนุมัติหลักการให้นำกิจการขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยทั้งหมดมาตั้งเป็นบริษัทจำกัด และได้กำหนดแผนการเตรียมความพร้อมในการนำองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พร้อมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัท ตามพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เสนอหลักการและแนวทางความประสงค์ จะเปลี่ยนรูปแบบจากรัฐวิสาหกิจที่เป็นองค์การของรัฐบาลไปเป็นบริษัทจำกัด (มหาชน) หรือบริษัทจำกัดต่อกระทรวงคมนาคมซึ่งเป็นกระทรวงเจ้าสังกัด
2. กระทรวงคมนาคมเห็นชอบในหลักการ เสนอต่อคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ เพื่อพิจารณาในรายละเอียด
3. คณะกรรมการนโยบายทุนรัฐวิสาหกิจ เสนอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาอนุมัติในหลักการของการแปรรูปองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เปลี่ยนทุนเป็นหุ้นตามรูปแบบของบริษัทจำกัด (มหาชน) ตามที่คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัทเสนอ
4. คณะรัฐมนตรีอนุมัติในหลักการให้เปลี่ยนทุนขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เป็นหุ้นในรูปแบบของบริษัท ให้มีคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัท เพื่อดำเนินการในการแปรรูปองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย
5. คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งบริษัท แต่งตั้งคณะกรรมการจัดการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อจัดให้มีการจัดทำกรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในการแปลงสภาพองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เป็นบริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) บรรลุตามวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้

ต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้กำหนดทุนจดทะเบียนบริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ณ วันที่จดทะเบียนจัดตั้งคือให้นำส่วนของทุน จำนวน 6,000 ล้านบาท ตามที่ปรากฏในงบดุล ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2544 ไปชำระเป็นทุนจดทะเบียนที่ชำระแล้วของบริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) จำนวน 6,000 ล้านบาท ประกอบด้วยหุ้น จำนวน 600 ล้านหุ้น มูลค่าหุ้นที่ตราไว้ 10 บาทต่อหุ้น และเห็นชอบผลการพิจารณาเรื่องการจัดสรรสิทธิประโยชน์ให้พนักงานองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เห็นชอบให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม กำกับดูแลนโยบายของบริษัท และอนุมัติให้เปลี่ยนทุนขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เป็นหุ้นและจัดตั้งบริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ต่อไป

เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ได้จดทะเบียนบริษัท เป็นบริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เลขที่ 89/2 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ

แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร มีทุนจดทะเบียนทั้งสิ้น จำนวน 6,000 ล้านบาท มีทุนจำนวน 600 ล้านบาท และมีพนักงาน ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2545 จำนวน 21,645 คน (องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย, 2545, หน้า 99)

การแปรสภาพองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย เป็นบริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เป็นไปตามรูปแบบการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจ (Corporatization) คือการขายหุ้นซึ่งเป็นการขายทรัพย์สินของรัฐบาลรูปแบบหนึ่งเฉพาะในส่วนของรัฐวิสาหกิจ โดยการนำหุ้นสามัญของกิจการภาครัฐให้แก่ภาคเอกชนเพื่อเพิ่มทุน วิธีนี้ทำให้รัฐสามารถลดภาระหนี้สินลงได้ แต่รัฐจะสูญเสียเสียงส่วนใหญ่ในการควบคุมกิจการไป

ต่อมาบริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ได้จดทะเบียนเปลี่ยนชื่อเป็นบริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 หลังจากนั้นรัฐบาลยังไม่ได้อำนาจดำเนินการต่อไป

เมื่อพิจารณากรอบแนวคิดในการวิเคราะห์จะพบว่าเมื่อปัจจัยภายนอกประเทศ ได้แก่ ปัจจัยจากกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคเสรีนิยมใหม่รุนแรงขึ้นอีกครั้งหนึ่งแพร่กระจายเข้ามาในประเทศไทย และมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยภายในประเทศ ได้แก่ โครงสร้างเศรษฐกิจไทยหลังวิกฤตทางเศรษฐกิจปี 2540 ทำให้รัฐไทยในช่วงรัฐราชการในยุคพัฒนาซึ่งเป็นปัจจัยตัวกลางต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคเสรีนิยมใหม่ด้วยการปรับเปลี่ยนบทบาทในการประกอบธุรกิจจากการเปิดเสรีรัฐวิสาหกิจเป็นการประกอบธุรกิจโดยใช้นโยบายการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจเพื่อการแปรรูปเป็นของเอกชน กล่าวคือกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคเสรีนิยมใหม่เป็นปัจจัยภายนอกได้แพร่กระจายเข้ามาในประเทศไทยพร้อม ๆ กับเงื่อนไขต่าง ๆ ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกผลักดันให้เกิดการรับหลักการของลัทธิเสรีนิยมใหม่และการตั้งเป็นเงื่อนไขในการให้กู้เงินว่าประเทศไทยจะต้องปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจด้วยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและให้มีการเปิดเสรีการค้าและบริการ

ในขณะเดียวกันที่ประเทศไทยกำลังตกอยู่ในสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาและรัฐไทยในช่วงรัฐราชการในยุคพัฒนาต้องการฟื้นฟูเศรษฐกิจให้รุ่งเรืองขึ้นอีกครั้งหนึ่งจึงมีความจำเป็นต้องขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินและตอบรับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศระบุไว้และที่สำคัญคือการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ด้วยเหตุนี้รัฐไทยจึงปรับเปลี่ยนบทบาทในการประกอบธุรกิจโดยใช้นโยบายการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจเพื่อการแปรรูปเป็นของเอกชน

จะเห็นได้ว่าหลังจากที่รัฐไทยในช่วงรัฐราชการในยุคพัฒนาตอบรับปัจจัยเชิงโครงสร้างภายนอกด้วยการขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ

โดยการเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจของกองทุนการเงินระหว่างประเทศและต้องยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขและข้อกำหนดของกองทุนการเงินระหว่างประเทศดังกล่าวแล้วรัฐไทยได้เริ่มต้นแปรสภาพรัฐวิสาหกิจเพื่อการแปรรูปเป็นของเอกชนอย่างเป็นทางการปฏิรูปกฎหมายเพื่อเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถเข้ามามีบทบาทในรัฐวิสาหกิจและลดบทบาทของรัฐลง โดยมีเครื่องมือสำคัญในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจคือพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542

กล่าวโดยสรุปในบทนี้จะพบว่าหลังวิกฤตทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 รัฐไทยถูกเชื่อมโยงกับกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคเสรีนิยมใหม่ โดยมีปัจจัยเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจภายในคือระบบเศรษฐกิจไทยหลังวิกฤตทางเศรษฐกิจปี 2540 ที่ทำให้รัฐไทยปรับบทบาทเข้าสู่รัฐที่มีบทบาทจำกัด (Minimalist State) เนื่องจากรัฐไทยถูกจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจจากองค์กรเหนือรัฐที่เกิดขึ้นจากรัฐไทยในช่วงรัฐราชการในยุคพัฒนาต้องขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศซึ่งทำให้รัฐไทยต้องปรับเปลี่ยนบทบาททางเศรษฐกิจ กล่าวคือต้องปฏิบัติตามแผนนโยบายที่กำหนดไว้ในหนังสือแสดงเจตจำนงขอความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินและนโยบายสำคัญข้อหนึ่งที่รัฐไทยต้องปฏิบัติตามได้แก่การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ซึ่งต่อมารัฐไทยได้จัดทำแผนแม่บทการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจขึ้นมาเพื่อเป็นกรอบในการกำหนดขอบเขตและทิศทางการแปรรูปและปรับโครงสร้างรัฐวิสาหกิจ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจเริ่มเป็นรูปธรรมเมื่อรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. 2542 เพื่อแปลงทุนรัฐวิสาหกิจให้เป็นหุ้นและสามารถกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และปรากฏว่ามีรัฐวิสาหกิจบางแห่งได้ดำเนินการแปลงสภาพเป็นบริษัทจำกัดและนำหุ้นเข้าจดทะเบียนและกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเรียบร้อยแล้ว เช่น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จดทะเบียนเป็นบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2544 และกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2544 เป็นต้น และมีรัฐวิสาหกิจบางแห่งได้ดำเนินการแปลงสภาพเป็นบริษัทจำกัดและรอการนำหุ้นเข้าจดทะเบียนและกระจายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เช่น องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย จดทะเบียนเป็นบริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 ต่อมาบริษัท ทศท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ได้จดทะเบียนเปลี่ยนชื่อเป็นบริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 การสื่อสารแห่งประเทศไทย จดทะเบียนเป็นบริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) และบริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด (ปณท.) เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2546 และยังมีรัฐวิสาหกิจบางแห่งที่ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาว่าการแปรรูปไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จดทะเบียนเป็นบริษัท บริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2548 และก่อนที่จะมีการกระจายหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน)

ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปรากฏว่าสหพันธ์องค์กรผู้บริโภค มูลนิธิผู้บริโภค
กลุ่มพลังงานทางเลือกและนักเคลื่อนไหวทางสังคม ได้ร่วมกันยื่นฟ้อง ต่อศาลปกครองสูงสุด
ให้ระงับการกระจายหุ้นบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน) ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย
และต่อมาศาลปกครองสูงสุด ได้มีคำสั่งระงับ การกระจายหุ้นของบริษัท กฟผ. จำกัด (มหาชน)
ไว้ชั่วคราวจนกว่าจะมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น เป็นต้น

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University